

האשמות שווא בסכסוכי פּרדה וגירושין סקירה בין-לאומית

אורטל טופורק בר יואה שורק טל לנטו

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר בוצע ביוזמת מינהל שירותים אישיים וחברתיים
במשרד הרווחה והביטחון החברתי ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אייר תשכ"ה | מאי 2025

רקע

אחת התופעות המטרידות בסכסוכי גירושין בעצימות גבוהה היא שימוש בהאשמות שווא כחלק מן המאבק המשפטי והרגשי בין בני הזוג. האשמות אלו יכולות לכלול טענות שקריות על אלימות בזוגיות, על הזנחה, על התעללות ועל פגיעה בילדים. חשוב להתמודד עם תופעה זו כדי לשמור על טובת הקטין ולהגן עליו מפני השפעות פסיכולוגיות שליליות ניכרות ופגיעה בקשר עם ההורה המואשם, למנוע מצבים של עיוותי דין וענישה בלתי מוצדקת של הצד המואשם, להגן על קורבנות אמיתיים, להקל את העומס מאנשי המקצוע ולהפחית את תופעת הניצול לרעה של בתי המשפט. משרד הרווחה והביטחון החברתי פנה למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לערוך סקירה בין-לאומית מקיפה בנושא זה כדי שתשמש בסיס לפיתוח מדיניות ושירותים למניעת התופעה ולהתמודדות מיטבית איתה.

מטרה

מטרת העל של סקירה זו היא לספק מידע על התופעה של האשמות שווא בסכסוכי גירושין ממדינות מערביות בעולם ומישראל ועל ההתמודדות איתה. נושאי הסקירה הם: הגדרת התופעה, היקף התופעה, מאפיינים וגורמים שנמצאו קשורים לתופעה, השפעות קצרות טווח וארוכות טווח של התופעה על בני המשפחה ועל קטינים בה והמלצות למדיניות ולדרכי התערבות להתמודדות עם התופעה ולמניעתה.

שיטה

נערכה סקירה בין-לאומית של ספרות אקדמית, מקצועית ואפורה ממגוון דיסציפלינות. איסוף המידע נערך בחודשים יוני 2024-נובמבר 2024. נוסף על כך כדי להרחיב את הידע ולאשש אותו, בחודשים ינואר 2025-פברואר 2025 נערכו שבעה ראיונות מובנים למחצה עם חוקרים **מאמצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה** המתמחים בחקר סכסוכי גירושין, אלימות במשפחה, פגיעות בילדים וחקירות ילדים.

ממצאים עיקריים

ממצאי הסקירה העלו כמה סוגיות מרכזיות:

- **האשמות שווא בסכסוכי גירושין הן שילוב של שתי תופעות הידועות בהשפעותיהן הקשות על ילדים:** סכסוכי גירושין בעצימות גבוהה ומניפולציות הוריות של הורה אחד הפוגעות בקשר של הילד עם ההורה האחר
- **יש קושי למצוא הגדרה חד-משמעית לצירוף "האשמות שווא", ויש שתי טיפולוגיות מרכזיות:**
 - חלוקת ההאשמות לפי רמת ביסוסן: מבוססות, חשודות, אינן מבוססות

◦ חלוקת האשמות לפי היבט הכוונה: (1) האשמות שווא בתום לב – האשמות הנובעות מאי-הבנה, מזיכרון שגוי או מפרשנות מוטעית של אירועים; (2) האשמות שווא בכוונה תחילה – האשמות המועלות מתוך מטרה מכוונת לפגוע בהורה האחר או להשיג יתרון בהליך המשפטי

- **בירור האשמות בבתי המשפט:** בתי המשפט לענייני משפחה מתמודדים עם אתגר של איזון בין הצורך להגן על קורבנות אמיתיים ובין הצורך לזהות האשמות שווא. פער ברף הראיות הנדרש להוכחת ההאשמות בדבר התעללות והזנחה בין הליכים פליליים לאזרחיים הוא אתגר מרכזי, ורף הראיות הנמוך יותר והגמישות בהצגת הראיות בבית משפט לענייני משפחה פותחים פתח לשימוש לרעה בהאשמות כדי להשיג יתרון בהליך המשפטי בכלל ובסכסוכי משמורת בפרט.
- **היקף התופעה "האשמות שווא בסכסוכי פרדה וגירושין":** יש קושי לאמוד את היקף תופעת האשמות השווא בשל היעדר הגדרה אחידה, קושי להוכיח כוונת זדון ומגבלות מחקר רבות. הערכות השכיחות נעות בין 6%-12% מסך ההאשמות בסכסוכי גירושין לפי חלק מהמחקרים, ועד 50% לפי מחקרים אחרים.
- **זהות ההורה המאשים:** הספרות המקצועית הצביעה על שני צירים מרכזיים: מגדרי (אימהות לעומת אבות) ומשמורני (הורה משמורן לעומת לא משמורן). בשל מיעוט מחקרים אי אפשר לקבוע חד-משמעית מי נוטה להאשים יותר בסכסוכי גירושין.
- **גם ילדים עשויים להאשים בהאשמות שווא:** בעקבות לחץ מן ההורה, פחד מן ההורה הפוגע או פרשנות שגויה של אירועים.
- **נמצאו מאפיינים וסיבות אפשריות לתופעה:** בכלל זה חוסר הסכמה על משמורת, פסיכופתולוגיה של ההורה המאשים, רצון לנקמה בן או בבת הזוג, ניכור הורי, פרשנות שגויה של התנהגות בגלל הסכסוך, היסטוריה של אלימות במשפחה וגיל צעיר של הילדים המעורבים.
- **השפעות האשמות שווא על ההורה המואשם ועל הקשר עם הילד שלו:** להאשמות שווא יש השפעות שליליות על ההורה המואשם בהיבט הנפשי, בהיבט הכלכלי-תעסוקתי ובהיבט החברתי. הקשר בין ההורה לילדו עלול להיפגע פגיעה קשה ובלתי הפיכה החל בניתוק פיזי בעקבות הגבלות משפטיות, המשך בפגיעה באמון בטווח הקרוב וכלה בשינויים בדפוסי ההתקשרות העשויים לפגוע ביכולת ליצור קשרי אמון בעתיד ולהשפיע על תפיסת העצמי של הילד בטווח הרחוק.
- **מדיניות הטיפול בהאשמות שווא:** מתמקדת בצמצום האשמות שווא בכוונת תחילה ובצמצום התופעה של סיווג האשמות אמיתיות כהאשמות שווא.

כיווני פעולה

מומלץ לפעול לפיתוח מדיניות כוללת, אחידה ומבוססת ידע להתמודדות עם תופעת האשמות שווא בסכסוכי גירושין. נוסף על כך רצוי לפתח הכשרות ייעודיות לאנשי מקצוע, להעניק תמיכה נפשית לנפגעי האשמות שווא ולערוך מחקרים נוספים על תופעת האשמות שווא בישראל כדי להבין את היקף התופעה והסוגיות הייחודיות לישראל.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	2. רקע: מדיניות קביעת משמורת וחלוקת זמני שהות בקרב משפחות בהליכי פרדה וגירושין בישראל
2	2.1 הדיון בבית המשפט או בבית הדין
3	2.2 תפקיד העובד הסוציאלי לעניין סדרי דין בסכסוכי משמורת הכוללים האשמות כנגד אחד ההורים
4	3. הסקירה
4	3.1 מטרה
4	4. השיטה
4	4.1 סקירת ספרות
5	4.2 ראיונות עומק חצי-מובנים
5	5. ממצאים
5	5.1 תופעת האשמות שווא בסכסוכי פרדה וגירושין
19	5.2 השפעות של האשמות שווא על ההורה המואשם ועל הקשר עם הילד שלו
21	5.3 השפעות של חשיפה לאלימות במשפחה והאשמות במסגרת סכסוכי גירושין על הילדים
22	5.4 מדיניות הטיפול בהאשמות שווא
27	6. מגבלות המחקר
27	7. סיכום וכיווני פעולה
27	7.1 סיכום
31	7.2 כיווני פעולה
32	עוד פרסומים של המכון בנושא
33	מקורות
38	נספח א: תיאור המרואיינים

1. מבוא

גירושין נחשבים לאחד מאירועי החיים הקשים ביותר. על פי רוב אין הם מתוכננים, ויש בהם מתח, התנגשות רצונות, בלבול, אובדן, סטיגמטיזציה ולחץ (רבין, 2010). גירושין משנים את מסלול החיים של כל בני המשפחה ומשפיעים עליהם במגוון מישורים: כלכלי, משפטי, רגשי, חברתי, מערכות יחסים והתנהגות (Amato, 2000; Cabilar & Yilmaz, 2022).

מרבית הזוגות המתגרשים מצליחים לנהל את הפרדה בכבוד, לשמור על נורמות התנהגות מקובלות ולעבור ממתח וקונפליקט לרגיעה והסתגלות. עם זה יש שתהליך הפרדה מידרדר לסכסוך הורי בעצימות גבוהה (high-intensity parental dispute – HIPD) המתאפיין בחוסר אמון קיצוני הדדי, בכעס רב ובעוינות רבה, באלימות מילולית ופיזית ובמפגשים תכופים עם רשויות אכיפת החוק (Kosher & Katz, 2022). בתוך ההקשר הזה בני הזוג צריכים לקבוע את ההתנהלות של המערכות המשפחתיות הנפרדות, כגון קביעת משמורת.

אחת התופעות המטרידות בסכסוכי גירושין בעצימות גבוהה היא שימוש בהאשמות שווא כחלק מן המאבק המשפטי והרגשי בין בני הזוג (Ko, 2022). האשמות אלו יכולות לכלול טענות שקריות על אלימות בזוגיות, על הזנחה, על התעללות ועל פגיעה בילדים, ולעיתים הן עלולות להוביל לניצול לרעה של מערכת המשפט. יש פניות רבות חוזרות ונשנות לבית המשפט של האשמות שווא, והן מגבירות את העומס על העובדים הסוציאליים ומקשות על מתן מענה מותאם במקרים של פגיעה אמיתית. תופעה זו מדגישה את הצורך בגישה זהירה ומאוזנת מצד מערכת המשפט והרווחה בטיפול במקרים אלו מתוך הגנה על טובת הילד והבטחת הליך הוגן לכל הצדדים המעורבים. חקר תופעת האשמות השווא בהקשר של סכסוכי גירושין הוא בעל חשיבות מכרעת בכמה היבטים (מזא"ה, 2016):

- **הגנה על קורבנות:** זיהוי מדויק של האשמות אמיתיות לעומת האשמות שווא הוא קריטי להבטחת הגנה ותמיכה הולמות לקורבנות אמיתיים של התעללות או אלימות
- **מניעת עיוותי דין:** האשמות שווא עלולות להוביל לענישה בלתי מוצדקת ולפגיעה בזכויות יסוד של הצד המואשם
- **שמירה על טובת הקטין:** ילדים החשופים לסכסוכי גירושין המלווים בהאשמות שווא עלולים להיפגע מהשפעות פסיכולוגיות שליליות ניכרות ומפגיעה בקשר עם ההורה המואשם
- **ייעול מערכת המשפט:** הבנה מעמיקה של התופעה עשויה לתרום לפיתוח כלים משפטיים וטיפוליים מתקדמים להתמודדות עם מקרים מסוג זה

מחקרים הראו שאנשי מקצוע בכלל ועובדים סוציאליים בפרט נאלצים להקדיש זמן ומשאבים רבים לטיפול בסכסוכי גירושין שעולות בהם האשמות בהתעללות בילדים בגלל הקושי באבחון של האשמות שווא ולכן גם בגלל הקושי במתן הנחיות להערכה ולטיפול. עוד עלה כי העובדים הסוציאליים סובלים מעומס רגשי המשפיע על יכולתם לספק מענה מקצועי מקיף ויעיל לילדים ולמשפחותיהם (Katz et al., 2019).

יש מחסור ניכר בידע מחקרי ומקצועי בנושא האשמות שווא בהליכי פרדה וגירושין לצד צורך הולך וגובר להבין כיצד להתמודד היטב עם תופעה זו. לשם העמקת ההבנה של התופעה פנה משרד הרווחה והביטחון החברתי למכון מאיר-סג'וינט-ברוקדייל בבקשה לערוך סקירה בין-לאומית מקיפה. סקירה זו תספק ידע עדכני ותובנות חדשות לפיתוח מדיניות בנושא וליצירת מענים מקצועיים למשפחות וילדים המתמודדים עם תופעת האשמות בכלל והאשמות שווא בפרט בהליכי גירושין בישראל.

2. רקע: מדיניות קביעת משמורת וחלוקת זמני שהות בקרב משפחות בהליכי פרדה וגירושין בישראל

בעת פרדה או סכסוך גירושין בני הזוג צריכים לקבוע כיצד תתנהל המערכת המשפחתית, ובכלל זה עליהם להסדיר את המשמורת ואת זמני השהות של הילדים עם כל הורה. אם ההורים אינם מגיעים להסכמה בנושא המשמורת על ילדיהם, יידון בנושא בית המשפט לענייני משפחה או בית הדין הרבני, שרעי, דרוזי או כנסייתי (להלן: בית המשפט) ויכריע על פי טובת הקטין. ראוי לציין כי על פי [חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות](#), שבמסגרתו מצויה חזקת הגיל הרך, ילדים עד גיל שש יהיו נתונים למשמורת האם, אלא אם יש סיבה למנוע זאת. משמורת על ילדים בני שש ויותר תיקבע על פי טובת הילד. להלן יוצגו בקצרה האפשרויות והגדרותיהן (משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2021):

- **משמורת משותפת:** שני ההורים הם בעלי משמורת על הקטין, ובמידת האפשר חלוקת זמני השהות של הילדים עם כל אחד מההורים היא שווה או כמעט שווה
- **משמורת מלאה:** הילדים מתגוררים אצל אחד ההורים בלבד, ונקבעות זכויותיו של ההורה האחר בנוגע למפגשיו ולזמני השהות שלו עם הילדים
- **אפוטרופסות:** הזכות והחובה המשפטית של הורה לדאוג לצורכי ילדו לרבות חינוך, לימודים, שמירת נכסים. האפוטרופסות מתבטאת גם בזכות ההורה לקבל החלטות בנוגע לקטין. גם כשהמשמורת חלקית האפוטרופסות אינה נפגעת בדרך כלל ולהורה יש זכות להחליט בנוגע לילדיו, למעט במקרים חריגים שבית המשפט החליט להגביל או לבטל את האפוטרופסות של אחד ההורים כדי להגן על טובת הילד ([חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות תשכ"ב-1962](#)).

2.1 הדיון בבית המשפט או בבית הדין

על פי [החוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה](#) (תשע"ה-2014), מי שמבקש להגיש תובענה בעניין סכסוך משפחתי מופנה תחילה ליחידת הסיוע ועליו להגיש בקשה ליישוב סכסוך ולבוא לאחד עד ארבעה מפגשי מידע, היכרות ותיאום. ייעודם של המפגשים הוא לבחון עם הצדדים חלופה לניהול הסכסוך המשפחתי מחוץ לכותלי בית המשפט, טרם יגישו תובענה משפטית. אם לא הסכימו על חלופה לניהול הסכסוך בתום 60 יום, רשאי הצד שהגיש את הבקשה ליישוב סכסוך להגיש בתוך 15 יום תובענה בעניין של סכסוך משפחתי לכל ערכאה שיש לה סמכות לכך. לאחר תום 15 הימים רשאי אף הצד השני להגיש תובענה (להרחבה ראו שורק ואח', 2024).

דיון בסוגיית משמורת ייערך לאחר שאחד ההורים הגיש תביעת משמורת לבית המשפט או לאחד מבתי הדין הדתיים. על הצד השני להגיש כתב הגנה תוך 30 יום מרגע הגשת התביעה. כאמור, העיקרון אשר מנחה את בית המשפט בהחלטתו הוא טובת הילד, ובאפשרותו להשתמש בכמה אמצעים לקבלת החלטה מושכלת (משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2021):

- הפניית ההורים [ליחידת הסיוע שלילד בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הדתיים](#) כדי לגבש פתרון מוסכם על שני ההורים
- בקשת תסקיר של עובד סוציאלי לסדרי דין (ראו [סעיף 2.2](#))

- בקשת חוות דעת של מומחים (עובדים סוציאליים, רופאים ופסיכולוגים) או בדיקת מסוגלות הורית
- הקשבה לרצון הילד והתחשבות בדבריו בעת קבלת ההחלטה – הילד ידבר עם עובד או עובדת סוציאלית ביחידת הסיוע או עם השופט או השופטת

2.2 תפקיד העובד הסוציאלי לעניין סדרי דין בסכסוכי משמורת הכוללים האשמות כנגד אחד ההורים

בית המשפט חייב להתערב במקרים האלה: יש סכסוך בין ההורים, אין הסכמה על משמורת וחלוקת זמני שהות, התביעה המשפטית כוללת האשמות של ההורה באליומות ובהזנחת הקטין. לפיכך יבקש בית המשפט להתייחס לקטינים ולהשפעות על חייהם וכן את חוות דעתו (להלן: תסקיר) של עובד סוציאלי לעניין סדרי דין (להלן: עו"ס לסדרי דין).

בתסקיר מוצגות תוצאות איסוף המידע, ההתרשמות המקצועית וההמלצות לבית המשפט. התסקיר הוא תוצר של חקירה פסיכו-סוציאלית הכוללת שימוש בכלים טיפוליים, פגישות עם בני המשפחה ואיסוף מידע ונתונים בנושא שהוגדר בבית המשפט כחייב בבדיקה. על בסיס המידע העו"ס לסדרי דין כותב תסקיר המשקף את צורכי הקטין או האדם. מדובר לרוב בתהליך קצר טווח (מוניקנדם-גבעון, 2023; משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2021).

הפעולות שעל עו"ס לסדרי דין לעשות לשם עריכת תסקיר בנוגע לקביעת משמורת זמני שהות הן: פגישה עם כל אחד מבני הזוג; פגישה עם הילדים; צפייה באינטראקציה בין כל אחד מן ההורים ובין הילדים; קבלת רישום פלילי במידת הצורך; קבלת מידע מגורמי חינוך, בריאות וטיפול; מילוי של כלי להערכת מסוכנות במשפחה (כלי הבוחן את המסוכנות של ההורה הפוגע לכאורה ואת המסוכנות לבת או לבן הזוג). עם סיום איסוף המידע, העו"ס מגבש את המלצותיו תוך כדי התבססות בין היתר על התרשמותו המקצועית ועל בחינת הטענות לקיומה של אליומות בין ההורים וחשיפת הקטין לאליומות בין הוריו או כלפיו. יודגש כי העו"ס לעניין סדרי דין אינו מקבל החלטות בנוגע לילד ולמידת הסכנה שבה הוא נמצא, וכי כל טענה לפגיעה בקטין בידי מי מהוריו תדווח לעו"ס לפי חוק הנוער במסגרת חובת הדיווח להמשך טיפול ותצוין בתסקיר שהוגש לבית המשפט (מוניקנדם-גבעון, 2023; משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2021; תע"ס, [מספר הוראה 3.20](#), 2014).

התסקיר יתמקד בהצגת הקטינים, וליתר דיוק במצבם הרגשי והפיזי ובצורכיהם לנוכח הפרדה ו/או הגירושין. בסוף התסקיר יוצגו החלופות האפשריות והמלצות מנומקות לאפשרות המיטיבה על פי התרשמותו של העו"ס לסדרי דין. בתסקיר יובאו הדילמות והשיקולים להמלצות כדי שבית המשפט יוכל להכריע הכרעה מיטבית. על העו"ס לסדרי דין לאמת את המידע ולציין את מקורותיו בתסקיר (משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2021).

3. הסקירה

3.1 מטרה

מטרת העל של סקירה זו היא לספק מידע על התופעה של האשמות שווא בסכסוכי גירושין ממדינות מערביות בעולם ומישראל ועל ההתמודדות איתה. המידע מן הסקירה יסייע בפיתוח מדיניות ושירותים למניעת התופעה ולהתמודדות מיטבית איתה. לפיכך נושאי הסקירה הם:

1. הגדרת התופעה
2. היקף התופעה
3. מאפיינים וגורמים שנמצאו קשורים לתופעה
4. השפעות קצרות טווח וארוכות טווח של התופעה על בני המשפחה כולל קטינים
5. מדיניות ודרכי התערבות להתמודדות עם התופעה ולמניעתה

4. השיטה

4.1 סקירת ספרות

נערכה סקירה מעמיקה של ספרות אקדמית ומקצועית בהיבטים האלה: הגדרת התופעה של האשמות שווא, מאפייני רקע וגורמי סיכון במקרים של האשמות שווא, היקף התופעה, דרכי מדידה, סיבות ומאפיינים הקשורים להיתכנות גבוהה להאשמות שווא. עוד נסקרו השפעות של התופעה על הצד המואשם, על הילדים ועל הקשר בין ההורים לילדים וחוויות ותפיסות של אנשי מקצוע בנוגע לתופעה, ונבחנו מדיניות ופרקטיקות לצמצום או למניעה של התופעה במקרים של פרדה וגירושין. המידע נאסף בחודשים יוני-נובמבר 2024, והממצאים שהובאו הם ממחקרים מרכזיים בתחום ומפרספקטיבה של מגוון דיסציפלינות. החיפוש נעשה במנועי החיפוש Proquest ו-Google Scholar באמצעות שרשראות חיפוש:

- (False Allegations)
- (False Accusations)
- (False Allegations or False accusations) AND (Divorce) AND (Child Custody)
- (Child Custody Disputes) AND (False Allegations or False Accusations)
- (False Allegations or False Accusations) AND (High-Conflict Divorce)
- (False Allegations or False Accusations) AND (Divorce Disputes)

4.2 ראיונות עומק חצי-מובנים

נערכו ראיונות עם חוקרים מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה המתמחים בחקר סכסוכי גירושין, אלימות במשפחה, פגיעות בילדים וחקירות ילדים. למרואיינים רקע אקדמי מגוון הכולל משפטים, פסיכולוגיה התפתחותית ועבודה סוציאלית. בסך הכול נערכו שבעה ראיונות בחודשים ינואר וכברואר 2025.

5. ממצאים

5.1 תופעת האשמות שווא בסכסוכי פרדה וגירושין

בשנים האחרונות חלה עלייה במודעות לתופעה שמכונה "האשמות שווא" (False Allegations or False Accusations) בהקשר של סכסוכי פרדה וגירושין (Mares & Turvey, 2018). תופעה זו כוללת הן האשמות בפגיעה בילדים והן האשמות בפגיעה בין בני זוג (ראו הרחבה בפרק 5.1.2 על תוכן ההאשמות). ממחקרים עלה שלרוב התופעה מציינת מכש בין שתי תופעות הידועות בהשפעותיהן הקשות על ילדים – (1) סכסוכי גירושין בעצימות גבוהה (high-intensity parental dispute HIPD) (Katz et al., 2019, 2021); (2) מניפולציות הוריות מצד הורה אחד הפוגעות פגיעה של ממש בקשר של ההורה השני עם הילד. לפי הספרות המקצועית מרבית האשמות הנחקרות בהקשר של סכסוכי גירושין הן בגין פגיעה בילדים, ואילו האשמות שווא של ההורים זה כלפי זה באלימות במשפחה או בהתמכרויות נחקרות פחות מהן בהקשר של סכסוכי גירושין (Mares & Turvey, 2018).

תופעת האשמות השווא בסכסוכי גירושין החלה להיחקר משנות תשעים של המאה ה-20, אך נמצאו רק מחקרים מועטים שעסקו בה (Hardesty et al., 2015; Katz et al., 2019; Ko, 2022). חוקרים בתחום מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה הצביעו על הקושי בחקירת התופעה בשל היעדר הגדרה מקובלת ואחידה למונח "האשמות שווא". התוצאות הן אי-בהירות ואי-אחידות במחקרים שנערכו וקושי לזהות את התופעה ולהתמודד איתה בקרב אנשי מקצוע מתחום המשפט והרווחה המטפלים במקרים אלו (O'Donohue et al., 2018). הסברה הרווחת היא שתופעת האשמות השווא נהפכה לנפוצה יותר בשנים האחרונות, אולם אין איש יודע בוודאות את היקפה (Mares & Turvey, 2018). עם זה יש הסכמה בקרב חוקרים ואנשי מקצוע כי ההקשר הייחודי של סכסוכי גירושין עלול להגביר האשמות שווא בפגיעה של ההורה השני בילדים בייחוד כשאין הסכמה בין ההורים על משמורת ועל זמני שהות עם הילדים (O'Donohue et al., 2018; Trocmé & Bala, 2005). לדברי חוקר מומחה בדיני משפחה וסכסוכי משמורת, לרוב שירותי הרווחה נחשפים למשפחה בלי מידע מוקדם על הרקע שלה ועל הדינמיקה המשפחתית, והיעדר המידע עלול להקשות על הערכת האמינות של ההאשמות.

בפרק זה יובא תיאור מקיף של תופעת האשמות השווא על רכיביה: הגדרתה הפורמלית והמשגתה התאורטית, אפיון תוכן ההאשמות, תיאור היקף התופעה במגבלות המחקר הקיים בתחום זה, זיהוי המאפיינים והסיבות שנמצאו קשורים לתופעת האשמות שווא, השפעות התופעה על בני המשפחה ותיאור מדיניות הטיפול בהאשמות שווא בארצות הברית, באוסטרליה ובבריטניה. ניתוח רב-ממדי זה מאפשר הבנה מעמיקה של התופעה ונותן בסיס לפיתוח דרכי התמודדות והתערבות מיטביות.

5.1.1 מהי האשמת שווא?

בסכסוכי גירושין רווחת תופעה של האשמות בין הצדדים. האשמות אלו נעות על הציר שבין האשמות אמיתיות להאשמות כוזבות, אולם לא נמצאה הסכמה בקרב חוקרים ואנשי מקצוע על ההגדרה של האשמת שווא. ככלל האשמת שווא היא טענה של אדם על פגיעה שלא התרחשה מעולם מצד אדם אחר (Ney, 2013), ויש הטוענים כי האשמת שווא מוגדרת כהאשמה שהמגיש ידע שאינה נכונה (מזא"ה, 2016). לצד העלייה במודעות לתופעה בקרב אנשי מקצוע וחוקרים, יש מחלוקת על היקפה בגלל הקושי להוכיח כוונה תחילה. כאשר אחד הצדדים מעלה האשמה כנגד הצד האחר התפקיד המרכזי של מערכת הרווחה והמשפט הוא לבחון את ההאשמות ואת ביסוסן. חוקרים מרכזיים בתחום הצביעו על הגדרות אחדות של סוגי האשמות (Ferguson et al., 2018; Saini et al., 2020; Trocmé & Bala, 2005):

- **האשמות מבוססות (substantiated allegations):** מאזן הראיות מצביע על התעללות ופגיעה שאכן קרו
- **האשמות חשודות (unproven / suspected allegations):** אי אפשר לאשר או לשלול לחלוטין את אמיתותן של ההאשמות. במקרים אלו בית המשפט או הגופים החוקרים לא החליטו החלטה ברורה בנוגע להאשמה
- **האשמות לא מבוססות (unfounded / unsubstantiated allegations):** ההאשמות נבדקו ברשויות הרווחה או בבית המשפט, ולא נמצאו ראיות מספקות כדי לאשר את אמיתותן
- טרומקה ובלה (Trocmé & Bala, 2005), חוקרים מובילים בתחום, הבחינו בין האשמות שווא בתום לב ובין האשמות שווא בכוונה תחילה:
- **האשמות שווא בתום לב:** לאחר בדיקה או חקירה נמצא שאין להאשמות בסיס ראייתי או עובדתי, אולם האשמות אלו אינן שקריות בהכרח בכוונה תחילה, וייתכן שנבעו מאי-הבנה, מחשש אמיתי או מפרשנות מוטעית לאירועים (ראו סעיף 5.1.6 על מאפיינים וסיבות שנמצאו קשורים לתופעה של האשמות שווא)
- **האשמות שווא בכוונה תחילה (intentionally false allegations):** נועדו להטעות את מערכות הרווחה והמשפט, לפגוע ולנקום בצד השני ולהשיג יתרון משפטי בסכסוך הגירושין. ההורה המאשים יודע שהאשמותיו אינן נכונות, אך הוא בוחר להאשים ממניע זדון. לדעת חוקרים מרכזיים בתחום, לרוב האשמות מסוג זה אינן מבוססות בגלל הקושי להוכיח כוונת זדון (ראו הרחבה 5.3.1 – מגבלות המחקר בתחום). מן הראיונות עם החוקרים (ראו סעיף 4.2) עלה כי האשמות שווא בכוונה תחילה מסווגות בדרך כלל כ"האשמות שווא" (ולא כהאשמת שווא בטעות), ולכן המונח הוא טעון. עם זה הם סבורים שהאשמות אלו נדירות, כפי שעלה ממחקר שנערך בקנדה (Trocmé & Bala, 2005). פסיכולוגית המשמשת עדה מומחית בתיקי אלימות במשפחה ורואינה למחקר תיארה סוג אחד של האשמות שווא בכוונה תחילה – אסטרטגיה המכונה "לעורר ולתעד" (DARVO: Deny, Attack and Reverse Victim & Offender). לדבריה זו אסטרטגיה שכיחה כשיש היסטוריה ממושכת של אלימות במשפחה. הצד המאשים, שהוא גם הצד האלים בזוגיות, יוצר פרובוקציות כדי לתעד במצלמת הטלפון הנייד את תגובות הקורבן. בהמשך הוא יציג לבית המשפט או לאנשי מקצוע אחרים רק קטעים נבחרים שבהם הקורבן מגיב בעוצמה, ויתעלם מן ההקשר הרחב של ההתעללות והפרובוקציות שהובילו לתגובה זו. כך הוא מצייר את הקורבן כאדם בלתי יציב או מתעלל כדי להשיג יתרון

במאבקי משמורת או בסכסוכים אחרים. המומחית המחישה זאת במקרה שפגשה: בעל ואישה שמערכת היחסים האלימה ביניהם נמשכה יותר משנה. הגבר פצע את אישתו פציעה חמורה וסירב להזמין אמבולנס עד שהם רקמו יחד סיפור כיסוי שיסביר את הפציעה. באחד הלילות הוא אף חנק והיכה אותה בשעה שהחזיקה את תינוקם המשותף. למוחרת בבוקר, בשעה שהיא עמדה במטבח ובישלה, הוא הפעיל מצלמה בטלפון הנייד, ניגש אליה מאחור ואמר לה בטון מתגרה: "היה כיף אתמול בלילה". האישה, שעדיין הייתה מזועזעת מאירועי ליל אמש, הסתובבה אליו כשהסכין בידה (הסכין ששימשה לחיתוך ירקות) וענתה: "כדאי לך לא לעשות את זה שוב". הגבר ערך את הסרטון והשאיר רק את הרגע שהיא החזיקה את הסכין ואיימה עליו לכאורה, והוא השתמש בסרטון כדי להוכיח שהיא האלימה והוא הקורבן.

5.1.2 תוכן ההאשמות

תוכן ההאשמות יכול להתמקד באחד משני הנושאים האלה (Rowe & Bala, 2024):

1. האשמות באלימות ובהתעללות כלפי הצד השני – האשמות מסוג זה עשויות לכלול האשמות בהתעללות פיזית, מינית, פסיכולוגית-כפייתית (שליטה כפייתית מצד בן הזוג או לחץ פסיכולוגי) והאשמות חמורות באלימות קיצונית. ההאשמה יכולה לבוא מצד הקורבן כדיווח על פגיעה שחוזה (IPV Victim Allegations), והיא יכולה לבוא מצד הפוגע ולכלול טענה שקרית כנגד הקורבן כדי לפגוע בו או כדי להגן על עצמו (IPV Perpetrator Allegations).

2. האשמות בפגיעה בילדים – האשמות מסוג זה מתמקדות בטענות שלפיהן אחד ההורים פגע בילד. האשמות אלו עשויות לכלול טענות על פגיעה פיזית ומינית או טענות על הזנחת הצרכים הבסיסיים של הילד. זאת ועוד, יש האשמות בחשיפת הילד לקונפליקטים מתמשכים בין ההורים והאשמות בניכור הורי, טענה שאחד ההורים מנסה להרחיק את הילד מן ההורה האחר. הידע המחקרי שנצבר על תופעת האשמות שווא בהקשר של סכסוכי פרדה וגירושין מתמקד בהאשמות של הורה אחד בהתעללות ובפגיעה מצד ההורה האחר בילד או בילדים, ובייחוד בפגיעה מינית (Katz et al., 2019; Ko, 2022; Webb et al., 2021). מן הראיונות עם מומחים מכל מיני דיסציפלינות עלה כי זה אינו בהכרח סוג ההאשמה הרווח יותר בפועל אלא סוג ההאשמה הנחקר ביותר. על כן גם סקירה זו מתמקדת בהאשמות שווא מסוג זה.

5.1.3 בירור אמינות ההאשמות בבית המשפט

הבירור של מערכת המשפט בנוגע להאשמות שווא בתיקים העוסקים במשמורת ילדים היא משימה מאתגרת ורגישה. בתי המשפט נדרשים לאזן בין הצורך להגן על קורבנות אמיתיים של התעללות ובין הצורך להבטיח שההאשמות נכונות ומבוססות על ראיות כשתמיד לנגד עיניהם "טובת הילד".

בירור האשמות על אלימות במשפחה בסכסוכי פרדה וגירושין נערך בין כותלי בית המשפט במדינות רבות שנסקרו. בתי המשפט או הרשויות המוסמכות משתמשים בכלים כגון חקירות מעמיקות, גביית עדויות, איסוף ראיות, ולעתים אף מינוי עדים מומחים, פסיכולוגיים או עובדים סוציאליים, להערכת אמינות הטענות והשפעתן על טובת הילד. אחריות רבה מוטלת על השופטים, שכן הם צריכים להחליט החלטות נכונות בנוגע לכל המעורבים ובהם הילדים, להגן על הזקוקים להגנה ולחשוף האשמות שווא כשהן צצות על ידי מי מן הצדדים (Webb et al., 2021).

בארצות הברית שופטים נעזרים ב"מעריכי משמורת" (custody evaluators) – מומחים מטעם בית המשפט או מומחים שנבחרו מטעם שני הצדדים. מעריכי המשמורת ממליצים לבית המשפט בענייני משמורת, ועליהם לפעול למען טובת הילד. מעריכי משמורת ממלאים תפקיד מכריע בבדיקת האשמות על אלימות במשפחה בעת סכסוכי משמורת. חוץ מקביעת משמורת לפי טובת הילד, עליהם לבדוק את אמיתות ההאשמות ולבחון את השפעתן עליו. התהליך כולל איסוף מידע מן ההורים, מן הילדים, מאנשי מקצוע ומעוד אנשים שמכירים את המשפחה ואת הילדים היטב, סקירת מסמכים כגון דיווחי משטרה והחלטות רשויות רווחה ולעיתים גם התייעצות עם אנשי חינוך וטיפול. אם יש חשד להאשמות שווא, מעריכי המשמורת מנתחים את היסטוריית הטענות, מחפשים עקביות ובודקים ראיות אובייקטיביות כגון תיעוד רפואי או דיווחים רשמיים. מעריכי המשמורת מעריכים גם את השפעת ההאשמות על רווחת הילד, את הקשר שלו עם ההורה המואשם והימצאותם של גורמי סיכון אחרים. בסיום התהליך הם מגישים לבית המשפט דוח מקצועי שמטרתו להבטיח החלטה מבוססת ראיות המגינה על שלומו ועל רווחתו של הילד.

גם ב**אוסטרליה** שופטים יכולים להיעזר בחוות דעת של מומחים, ובשנת 2021 אף החלו להטמיע בבתי המשפט באוסטרליה את המודל Safe & Together, מודל שפותח בארצות הברית ואחת ממטרותיו היא לעזור לשופטים ולאנשי מקצוע להעמיק את ההבנה שלהם בתחומים של אלימות במשפחה והאשמות שווא. השופטים מקבלים כלים שיסייעו להם לזהות צדדים שעשויים לנצל את הליך המשפט כדי לקדם את מטרותיהם האישיות על חשבון ילדיהם. מטרה אחרת של המודל היא לסייע למשפחות המתמודדות עם אלימות במשפחה, והוא מבוסס על שלושה עקרונות מרכזיים: (א) שמירה על ביטחון הילדים, ויחד עם ההורה הלא-מתעלל לסייע לילד לקבל הגנה, ריפוי מטרומה, יציבות וטיפול; (ב) שיתוף פעולה עם ההורה הלא-מתעלל – ברירת המחדל המבטיחה מיקוד בילד; (ג) טיפול בהורה המתעלל לצמצום הסיכון והפגיעה בילד באמצעות הגברת המעורבות והאחריות והמשפט פלילי. המודל משתמש בגישה התנהגותית למיפוי דפוסי ההתנהגות של עברייני אלימות במשפחה והשפעתם על תפקוד הילד והמשפחה (Sydney Criminal Lawyers, 2021).

בשנת 2000 הוקם באנגליה הארגון Cafcass, ומאז הוא מספק שירות ייעוץ ותמיכה בבתי משפט לילדים ומשפחה (Cafcass, 2025). הארגון פועל לפי חוק המשפטים הפלילי ושירותי בתי המשפט, והוא בחסות משרד המשפטים. מטרתו המרכזית לייצג ילדים בתיקי בית משפט לענייני משפחה באנגליה ולייעץ באופן עצמאי לבתי המשפט לענייני משפחה בנוגע לטובת הילדים ולביטחונם. עבודה זו נעשית על ידי יועצים לבית המשפט לענייני משפחה (family court adviser) שהם עובדים סוציאליים. הגוף הזה מספק שירותים בעיקר לפי הפניה של בית המשפט. במקרים שעולות טענות לאלימות במשפחה, הארגון Cafcass עורך בדיקות סיכונים כדי לבדוק אם ההורים או הילדים מוכרים לרשויות, והוא אף פונה למשטרה ולשירותי הרווחה בעת הצורך. בסוף שנת 2024 פרסם הארגון מסמך מדיניות להתמודדות עם מקרי אלימות במשפחה, אם כי המסמך אינו מתייחס להאשמות שווא (Cafcass, 2024).

היתכנות לטעויות בזיהוי האשמות שווא בבתי משפט לענייני משפחה

זיהוי והבחנה בין האשמות אמת להאשמות שווא בבית המשפט לענייני משפחה הוא תהליך מורכב שעלול להיות חשוף לטעויות – סיווג האשמת אמת כהאשמת שווא ולהפך. הטעויות עלולות להוביל לפגיעה ניכרת בכל המעורבים, בייחוד בילדים. מורכבות זו מתעצמת לנוכח תנאים של לחץ וחוסר ודאות בעת קבלת ההכרעה, ומידע שאינו תמיד שלם או חד-משמעי (Deyssel, 2023; Sharples et al., 2023). סוגיה זו תידון בהרחבה בפרק זה.

אחד האתגרים המרכזיים בבירור האשמות בבית המשפט נוגע לשאלת הראיות הנדרשות להוכחת ההאשמות, כלומר קביעת **הרף הראייתי** לבחינת ההאשמות. יש הבחנה בין הרף הראייתי של מקרים פליליים ובין הרף הראייתי של מקרים אזרחיים. במקרים פליליים נטל ההוכחה מוטל על התביעה והרף הראייתי הוא הגבוה ביותר במערכת המשפט – "מעבר לספק סביר" (beyond a reasonable doubt), שכן התוצאות של הרשעה פלילית הן החמורות ביותר וכוללות מאסר או פגיעה חמורה בזכויות הפרט.

בבתי משפט לענייני משפחה בכל מיני מדינות בעולם הסטנדרט הוא "מאזן ההסתברויות" (balance of probabilities). משמע, הצד המאשים נדרש לשכנע את בית המשפט כי גרסתו סבירה מזו של הנאשם, כלומר עמדתו נכונה ב-51% לפחות. לשופטים יש גמישות רבה להחליט על סמך ראיות מוצקות פחות וההקשר הרחב של הסכסוך המשפחתי (Rowe & Bala, 2024).

עם זאת כאשר מדובר בזכויות שחשיבותן גבוהה, כגון משמורת ילדים, עשוי בית המשפט לקבוע כי יש להעלות את הרף הראייתי ל"ראיות ברורות ומשכנעות" ("clear and convincing evidence"). רף זה דורש כי הראיות יהיו חד-משמעיות ומובהקות, כלומר נדרש להוכיח את הטענות בבירור כדי שיתקבלו כעובדות כמעט בלי ספק. למרות זאת רף זה אינו מחמיר כמו הרף הראייתי "מעבר לספק סביר" שבתיקים הפליליים.

למשל, **בקליפורניה** קובעים בתי המשפט כי כאשר מדובר בזכויות חשובות של ילדים, כגון שלילת משמורת או עיכוב של זכויות הוריות, יש להוכיח את ההאשמות ברף של "ראיות ברורות ומשכנעות" (Family Law San Diego, 2019). גם בהליכים משפטיים הקשורים למשמורת ילדים **בקנדה, בבריטניה ובאוסטרליה** יש נטייה להחמיר ברף הראייתי כשמדובר בהשפעה רגשית או פיזית שלילית על הילד, בייחוד בטענות על אלימות במשפחה (Bachour-Choucair, 2023; di Leo, 2024; Stowe, 2015).

כאמור, לעיתים בסכסוכי פרדה וגירושין יש קושי להפריד בין חששות לגיטימיים ובין ניסיונות לפגיעה בהורה האחר. סוגיה זו עלתה בראיונות שנערכו במחקר זה עם מומחים מתחום המשפט, מתחום הפסיכולוגיה ומתחום העבודה הסוציאלית אשר עוסקים במגוון היבטים של דיני משפחה, משמורת ילדים, ניכור הורי, אלימות במשפחה, טראומה והתעללות בילדים וחקירות ילדים. מן הראיונות ומן הספרות המקצועית עלה שהאתגר הגדול ביותר בהתמודדות עם תופעת האשמות שווא הוא הזיהוי שלהן (O'Donohue et al., 2018). יתרה מזו, אחד המרואיינים במחקר המומחה לדיני משפחה ופגיעות בילדים סבר שבתי משפט לענייני משפחה נוטים יותר להעריך אם יש סיכון "בלתי מתקבל על הדעת" עבור הילד, במקום לקבוע חד-משמעית אם התרחשו התעללות או פגיעה בילד. הערכה זו מתבססת על מכלול הנסיבות ובכלל זה התנהגות הילד, עדותו ודיווחים של גורמים שלישיים. אם בית המשפט קבע קביעה זו, ביכולתו להגביל או אף למנוע את הקשר בין אחד מן ההורים ובין הילד.

היכולת לקבוע בוודאות שאין זו האשמת שווא מצריכה עדות ישירה, אך ברוב המקרים אין בנמצא עד. זאת ועוד, המומחים שראיינו למחקר ציינו כי עדיין אין כלי אובייקטיבי שיכול לספק הבחנה חד-משמעית בין האשמות אמת להאשמות שווא. לכן ההערכה מתבססת לרוב על שילוב בין מגוון מקורות מידע ולא על הוכחה מוחלטת. הגמישות בהצגת הראיות בבתי משפט לענייני משפחה פותחת פתח לשימוש לרעה בהאשמות כדי להשיג יתרון בהליך המשפטי בכלל ובסכסוכי משמורת, שהילדים הם במוקד הסכסוך, בפרט. רף ההוכחה הנמוך יותר שנדרש בבית המשפט לענייני משפחה עלול להוביל לשני סוגים של טעויות בזיהוי האשמות שווא בבתי משפט אלו (Rowe & Bala, 2024):

- **טעות מסוג 1 (false positive):** בית המשפט קובע כי האשמת השווא היא האשמה אמיתית והעבירה אכן בוצעה
- **טעויות מסוג 2 (false negative):** בית המשפט דוחה האשמה בעבירה אמיתית ומתייחס אליה כאל האשמת שווא

5.1.4 היקף התופעה

הקושי לאמוד את היקף התופעה

חוקרים ואנשי מקצוע דיווחו על קושי לאמוד את היקף התופעה של האשמות שווא מן הסיבות האלה:

- **היעדר אחידות בהגדרת התופעה "האשמות השווא":** אין הגדרה אחידה לצירוף "האשמת שווא", והניסיון להגדירה מעלה שאלות מהותיות. לדוגמה: האם פירוש מוטעה של אירועים או האשמה בתום לב תיחשב האשמת שווא? האם רק האשמות שהועלו במכוון ובזדון ייחשבו האשמת שווא? האם האשמה של ילד שהתבררה כשגויה בחקירה תיחשב האשמת שווא לאחר שחזר בו? האם האשמה שנקבע בבית המשפט או במשטרה שהיא "חסרת בסיס", כלומר אין מספיק ראיות להוכחתה, צריכה להיחשב האשמת שווא? האם גם האשמות במעשים שיש בהם גרעין של אמת אך הוקצנו וסולפו יכולות להיחשב האשמת שווא? שאלות אלו עלו גם מן הספרות המקצועית וגם מצד המומחים שרואיינו למחקר (O'Donohue et al., 2018).
- **קושי להוכיח שהעבירה אכן התרחשה:** יש קושי להוכיח שהעבירה המיוחסת להורה אכן התרחשה, ולכן שיעור ההרשעות הוא נמוך מאוד במקרים אלו. למשל, מנתונים שנאספו במשטרת ישראל בשנת 2022 עלה כי התקבלו 45,587 תלונות בגין אלימות במשפחה. 17,118 תיקים נסגרו, קרי 35% מסך התלונות, 68% מהם נסגרו בשל חוסר ראיות. זו עלייה חדה לעומת שנת 2021, אז נסגרו 30% מן התיקים בשל חוסר ראיות (מדד האלימות של ויצו, 2023). זאת ועוד, במחקר של טרוקמה ובלה (Trocmé & Bala, 2005) נמצא כי כשליש מחקירות שירותי הרווחה על התעללות בילדים בהקשר של סכסוכי גירושין לא אומתו, כלומר הוגדרו "האשמות לא מבוססות" (unsubstantiated allegations). עם זה היעדר הרשעה אינו אינדיקציה בהכרח להאשמת שווא. חוקרים ממגוון דיסציפלינות שרואיינו במחקר סבורים כי התייחסות להאשמה שאינה מבוססת כאל "האשמת שווא בכוונה תחילה" היא טעות שמנפחת את שיעורי האשמות השווא, ואילו הם סבורים שבפועל התופעה של האשמות שווא בכוונה תחילה אינה שכיחה כל כך. למעשה בחינת היקף התופעה רק על פי מקרים שהמשטרה או בית המשפט קבעו בבירור שזו האשמת שווא, מובילה להערכת חסר של התופעה. קביעה חד-משמעית היא נדירה מאוד, גם כשהרשויות משוכנעות בכך. אומנם בחלק מן המקרים המובאים לבית המשפט יזכה השופט את הנאשם ויקבע כי גרסת המתלונן לא הייתה אמינה ואף שהוא שיקר בעדותו, אך הוא אינו יכול לקבוע נחרצות כי זו האשמת שווא. במקרים אחרים יקבע בית המשפט במפורש כי הנילון לא ביצע את העבירה שיוחסה לו אך גם יציין כי אין ביכולתו לקבוע אם התלונה שקרית או לא (מזא"ה, 2016; O'Donohue et al., 2018).
- **כמעט בלתי אפשרי להוכיח כי האשמת שווא נעשתה בכוונה תחילה:** האשמה תיחשב להאשמת שווא אם הוכח כי ההורה שהגיש את התלונה ידע שזו תלונת שווא ועשה זאת בזדון. אולם יש קושי להוכיח זאת: גם כשמתברר שתוכן התלונה שהגיש הורה אחד נגד הורה אחר אינו נכון, ההורה המתלונן תמיד יכול לטעון כי הגיש את תלונתו בתום לב ומתוך אמונה שהעבירות אכן התרחשו (מזא"ה, 2016). הקושי בהוכחת כוונת זדון מתחזק לנוכח ממצאי מחקרים בתחום. למשל, כץ ואח' (Katz et

al., 2019) חקרו את תפיסותיהם של עובדים סוציאליים במרכזי הגנה שטיפלו ב-95 מקרים של האשמות בפגיעה בילדים בעת סכסוך גירושין עצים. במחקר עלה שהעובדים הסוציאליים תפסו את המניע להגשת התלונה על פגיעה בילדים בתום לב מתוך חשש אמיתי למוגנותם.

■ **בית המשפט עלול לטעות בזיהוי האשמות שווא** (Bala & Rowe, 2024): האשמות נבחנות בבית משפט לענייני משפחה, ועלולות להתרחש טעויות בזיהוי האשמות שווא. לכן יש להניח שהנתונים אינם משקפים את תמונה מדויקת של המציאות.

היקף התופעה: חלוקה לפי תוכן ההאשמות ומידת ביסוסן

גוף המחקר שבחן את היקף התופעה הוא מצומצם ומוגבל, ייתכן שבשל הקושי לאמוד אותה. המחקרים המעטים שנעשו נשענים על מדגם לא מייצג או בוחנים רק האשמות מסוג אחד, למשל האשמות בפגיעה מינית של הורה בילדים (מזא"ה, 2016; Ko, 2022). יש חוקרים הטוענים כי התופעה שולית ושיעורה הוא 6%-12% מכלל ההאשמות בסכסוכי גירושין עצמים, בייחוד בסכסוכי משמורת (Saini et al., 2020; Trocmé & Bala, 2005). לעומתם חוקרים אחרים מעריכים כי התופעה נפוצה יותר (Milchman et al., 2024) ושיעורה 50% בקירוב מכלל ההאשמות בסכסוכי גירושין, אלא שבגלל הקושי להוכיחן מרביתן מוגדרות כהאשמות שאינן מבוססות (Mares & Turvey, 2018).

לוח 1 מציג את הממצאים על היקף התופעה לפי תוכני ההאשמות ומידת ביסוסן. הלוח נשען על תשעת המחקרים היחידים שנמצאו הכוללים התייחסות להיקף התופעה. רוב המחקרים נערכו בארצות הברית, באוסטרליה או בקנדה ובמגוון תחומי ידע: בעיקר פסיכולוגיה, דיני משפחה, ויקטימולוגיה וקרימינולוגיה (Smit et al., 2015).

לוח 1: היקף תופעת האשמות השווא לפי תוכני ההאשמות ומידת ביסוסן

מקור הנתונים	מדינה	מתודולוגיה	גודל מדגם	ממצאים מרכזיים	מגבלות המדגם
תוכני ההאשמות (Silberg & Dallam, 2019)	ארצות הברית	ניתוח פסקי דין	27 פסקי דין ששונו בהם החלטות על ביקורים אצל האב בלא פיקוח או על משמורת של ילדים בני 3-15 אצל האב לאחר שהתברר שההאשמות אמיתיות ולא האשמות שווא	78.0% מן ההאשמות התייחסו לשילוב בין כמה סוגי התעללות 70.0% מן ההאשמות היו בהתעללות מינית 52.0% מן ההאשמות היו בהתעללות פיזית בחלק מן המקרים הייתה ההאשמה בכמה סוגי התעללות	מדגם לא מייצג
Brown et al., (2001)	אוסטרליה	ניתוח תיקים שנידונו בבית משפט לענייני משפחה	200 תיקים שנידונו בבית משפט לענייני משפחה	41.0% מן ההאשמות התייחסו לשילוב בין כמה סוגי התעללות, וזו הייתה הקטגוריה השכיחה ביותר 33.0% מן ההאשמות היו בהתעללות מינית	מדגם לא מייצג
Katz et al., (2019)	ישראל	ניתוח תיקים של ילדים שטופלו במרכזי הגנה לילדים נפגעי התעללות והזנחה בשל האשמות בהתעללות בסכסוכי גירושין	95 תיקים שנוהלו במרכזי הגנה	ב-60.0% מן התיקים היו האשמות בהתעללות מינית ב-38.0% מן התיקים היו האשמות בהתעללות פיזית היה מקרה אחד (1.0%) של האשמה בהזנחה ומקרה אחד (1.0%) של האשמה בהתעללות נפשית בחלק מן המקרים הייתה ההאשמה בכמה סוגי התעללות	מדגם לא מייצג
(Ko, 2022)	ארצות הברית	ניתוח דוחות פסיכולוגיים מפורטים של המשפחות לצד ניתוח שני שאלונים שמולאו כחלק מן ההערכה לבחינת אישיות ומצב נפשי (MMPI-2) ומדד לחץ הורי (PSI)	87 משפחות שהיו מעורבות בהליכים משפטיים מורכבים בבית המשפט, ובייחוד מקרים של סכסוכי משמורת בגירושין שבהם הועלו האשמות בהתעללות או בהזנחה	18.2% מן ההורים העלו האשמות בהתעללות מסוגים שונים ב-31.8% מן המקרים יש האשמות בהתעללות מינית ב-22.7% מן המקרים יש האשמות בהתעללות פיזית ב-13.6% מן המקרים יש האשמות בהתעללות רגשית ב-9.1% מן המקרים יש האשמות בהזנחה ב-4.6% מן המקרים היו האשמות בהתעללות מילולית	מדגם לא מייצג

מקור הנתונים	מדינה	מתודולוגיה	גודל מדגם	ממצאים מרכזיים	מגבלות המדגם
מידת הביסוס של ההאשמות (Webb et al., 2021)	אוסטרליה	ניתוח פסקי דין	380 פסקי דין בעניין משמורת בסכסוכי פרדה וגירושין שנידונו בהם האשמות בפגיעות מיניות בילדים עד תום ההליך המשפטי	86.0% מן האשמות נמצאו לא מבוססות, 12.0% מהן נותרו בגדר חשודות 14.0% מן ההאשמות מבוססות	המדגם מייצג סטטיסטית את המקרים שהגיעו לבית המשפט בתקופה הנחקרת, אך אין להכליל את הממצאים על כלל מקרי ההתעללות המינית בילדים באוסטרליה
Harman & Lorandos, (2021)	ארצות הברית	ניתוח פסקי דין	967 פסקי דין של מקרים שנידונו בבית משפט לערעורים (כמו בית משפט מחוזי) בארצות הברית ואותרו במאגר משפטי. נכללו במדגם מקרים שמומחה או בית משפט קבעו בהם כי התרחש ניכור הורי	ב-92% מפסקי הדין לא היו הטענות להתעללות בילדים מבוססות ב-8.0% מפסקי הדין היו ההאשמות מבוססות	מדגם לא מייצג
Brown et al., (2001)	אוסטרליה	נתחו תיקים שנידונו בבית משפט לענייני משפחה	200 תיקים שנידונו בבית משפט לענייני משפחה	ב-9.0% מן התיקים נמצאו האשמות שווא	מדגם לא מייצג
Ferguson et) (al., 2018	אוסטרליה	ניתוח פסקי דין	156 פסקי דין שהיו בהם החלטה סופית על משמורת וזמני שהות והאשמה בהתעללות מינית	72.4% מן האשמות היו לא מבוססות 10.3% מן ההאשמות היו מבוססות 17.3% מן ההאשמות נותרו חשודות או ללא סיווג ברור	מדגם לא מייצג
Harman et) (al., 2023	קנדה	ניתוח פסקי דין	967 פסקי דין שבגינם הוגש ערעור על החלטת בית המשפט במקרים של ניכור הורי במהלך סכסוכי משמורת	70.6% מן ההאשמות היו לא מבוססות 10.9% מן ההאשמות היו מבוססות	מדגם לא מייצג
Trocmé & (Bala, 2005	קנדה	ניתוח תיקים שבהם דווח על התעללות בילדים ועל הזנחה של ילדים	7,672 תיקים שנחקרו ברשויות הרווחה	ב-4.0% מן התיקים נמצאו האשמות שווא מכוונות ב-12.0% מן התיקים שעסקו בסכסוכי משמורת נמצאו האשמות שווא מכוונות	מדגם מייצג
MacKay, (2014	סקוטלנד	נתחו הערכות פסיכולוגיות שהוכנו לבתי המשפט. ההערכות כללו: ניתוח הרקע של המשפחה, מסמכים משפטיים, ראיונות פסיכולוגיים, הערכת הילד	107 מקרים שטופלו בבית משפט לענייני משפחה והתנהלו דיונים בעניינם על משמורת ותוכנית הורית. 37 תיקים כללו האשמות בהתעללות פיזית או מינית בילדים או שילוב ביניהן	ב-70.0% מן המקרים ($n = 26$) נמצא שההאשמות היו שקריות ב-24.0% מן המקרים ($n = 9$) נמצא שההאשמות בלתי מבוססות רק ב-5.0% מן המקרים ($n = 2$) נמצא שההאשמות מבוססות	מדגם לא מייצג
Grattagliano (et al., 2014	איטליה	נתחו חוות דעת פסיכולוגיות ופסיכיאטריות שהוזמנו מטעם בית המשפט	75 חוות דעת פסיכיאטריות ופסיכולוגיות שנכתבו בהזמנת בתי המשפט בשנים 2009-2003. כל המקרים עסקו בסכסוכי משמורת על רקע גירושין שבהם אחד ההורים העלה האשמות בהתעללות מינית בילדים מצד ההורה השני	ב-30.0% מחוות הדעת ($n = 22$) לא נמצאה תמיכה פיזית או רפואית להאשמות, ובכל זאת המומחים סיווגו אותן כהאשמות שווא מכוונות בשל התרשמותם מהתנהגויות מניפולטיביות של ההורים ביתר 53 (70.0%) המקרים אין מידע מפורט במאמר	מדגם לא מייצג

5.1.5 זהות ההורה המאשים

ניתוח מעמיק של הספרות המקצועית בנושא זהות ההורה המאשים הצביע על שני צירים מרכזיים להתבוננות: הציר המגדרי – מבחין בין האשמות מצד אימהות להאשמות מצד אבות; הציר המשמורני – מבחין בין ההאשמות מצד ההורה המשמורן ובין האשמות מצד ההורה שאינו משמורן. בשני הצירים אי אפשר לקבוע בבירור מי הגורם שנוטה להאשים יותר בסכסוכי גירושין בשל מיעוט המחקרים בתחום. להלן תובנות אחדות מן הספרות המקצועית המועטה בתחום זה.

בשנות השמונים טבע הפסיכיאטר ריצ'רד אלן גרדנר (Gardner) את הצירוף "תסמונת הניכור ההורי" (Parental Alienation Syndrome – PAS). הוא טען כי אימהות נוטות להשתמש בהאשמות שווא ככלי לניתוק קשר בין הילד לאב בסכסוכים עתירי קונפליקט (Saini et al., 2020). חוקרים רבים ביקרו בתוקף תאוריה זו כי היא מוטה מבחינה מגדרית, לטענתם ניכור הורי יכול להתרחש גם מצד אבות, והיא מתעלמת מן המציאות המורכבת של סכסוכי גירושין (Ferguson et al., 2018; Kruk & Harman, 2024).

עם זה מכמה מחקרים עלה כי אימהות שהן לרוב גם המשמורניות מאשמות אבות בתדירות גבוהה יותר מאבות שמאשימים אימהות (Deyssel, 2023). למשל, במחקרם של כץ ואח' (Katz et al., 2019) נבחנו האשמות בפגיעה בילדים שהועלו בסכסוכי גירושין ונחקרו במרכזי הגנה בישראל. מן המחקר עלה כי ב-84% מן המקרים האשימו האימהות את האבות בפגיעה, ורק ב-12% מן המקרים האשימו האבות את האימהות בפגיעה. בני הזוג של ההורים ("הורים חורגים") ובני משפחה אחרים נחשדו בהתעללות רק במקרים מועטים. ב-79% מן המקרים ההורה המשמורן דיווח על הפגיעה לכאורה. רק במקרים אחדים דיווח ההורה שאינו משמורן על הפגיעה ($n = 4$).

במחקר אחר נותחו כל פסקי הדין בבית משפט לענייני משפחה באוסטרליה של סכסוכי גירושין שנזכרה בהם האשמה בפגיעה מינית בילדים בשנים 2012-2019. ממצאי המחקר מלמדים שמרבית הילדים היו במשמורת אימם והתגוררו איתה בתחילת הדיון (85%) ובהתאמה גם מרבית הטענות הועלו מצד האימהות. ב-77.4% מן המקרים שנבדקו (403 מקרים) קבעו השופטים שלא היה סיכון להתעללות מינית בילד, למרות הטענות שהועלו בהתדיינות המשפטית (Webb et al., 2021). במחקר שנערך בפלורידה (Ko, 2022) נותחו נתונים שנאספו מ-87 משפחות שהופנו להערכה פסיכולוגית בעקבות האשמות בהתעללות בילדים במסגרת הליכי גירושין בעצימות גבוהה בשנים 1998-2014. במחקר נמצא כי 68% מן ההאשמות היו מצד האימהות, ואילו 31.8% מן ההאשמות היו מצד האבות.

גם במחקר של גרטליאנו ואח' (Grattagliano et al., 2014) נבחנו 75 מקרי האשמות בהתעללות מינית בילדים בתוך המשפחה. ב-22 מקרים (30% בקירוב) נמצא כי ההאשמות שקריות ונבעו מן הקונפליקט ומרצון לנקמה בבן או בת הזוג לשעבר – בחמישה מקרים האשים האב את האם, וביתר המקרים האשימה האם את האב. בדומה לממצאים אלו, במחקר של קו (Ko, 2022) נמצא כי מרבית ההאשמות בדבר התעללות היו מצד אימהות (68.2%) ומיעוטן מצד האבות (31.8%). מן האבות שהתלוננו 42.9% האשימו את האם בהתעללות מינית. לעומת זאת אימהות האשימו את האבות במגוון סוגי התעללות ובכלל זה התעללות פיזית (26.7%), מינית (20%) והזנחה (13.3%).

מן המחקרים שעוסקים בתופעה זו רק במחקר אחד נמצאו ממצאים סותרים לטענה זו (Trocme & Bala, 2005). אומנם מדובר במחקר שנערך לפני כעשרים שנה, אך זה מחקר בולט המבוסס על מדגם מייצג של 7,672 חקירות ילדים, והוא מוזכר במרבית

המחקרים העדכניים שנערכו על האשמות שווא בסכסוכי גירושין (Ferguson et al., 2018; Ko, 2022; Mares & Turvey, 2018). מן המחקר עלה כי מכלל האשמות השווא שנמצאו במקרים של סכסוכי משמורת, 43% מן האשמות הועלו מצד אבות שאינם משמורנים, ורק 14% מהאשמות הועלו מצד אימהות משמורניות.

יתר ההאשמות השווא (43%) הועלו מצד אנשים אחרים: בני משפחה, שכנים והילד עצמו. ממצא זה מערער על התפיסה שהשתרשה ולפיה האימהות הן המאשימות ברוב המקרים, והוא מרמז כי גם אבות עלולים להאשים בהאשמות שווא בתדירות גבוהה, בייחוד כאשר הם חשים מקופחים בסכסוכי המשמורת (Trocmé & Bala, 2005). אשר להאשמות שווא שמעלים ילדים, חוקרים מתחום חקירות ילדים וזיכרונות של ילדים סברו שתומכי תאוריית הניכור ההורי טוענים שמקרים אלו שכיחים, אך הם לא נתקלו בתיעוד מפורט של המוכיח את קיומם.

חוקרים ואנשי המקצוע מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה שרואיינו למחקר הצביעו על מגוון גורמים פסיכולוגיים והתפתחותיים להאשמות שווא בקרב ילדים: הזדהות עם ההורה הפוגע או ניסיון להגן עליו, תגובות הנובעות מפחד מן ההורה הפוגע או מפחד מן ההורה המאשים, וכן טעויות קוגניטיביות הנובעות מפרשנות שגויה של אירועים או מטשטוש הגבולות בין פנטזיה למציאות. פסיכולוגית קלינית ששימשה עדה מומחית בבית משפט לענייני משפחה ורואיינה במחקר זה נתנה שתי דוגמאות למקרים אלו:

במקרה אחד היא תיארה ילד שטען שאביו היכה אותו בחוזקה בחזה. לילד לא היו סימני פציעה, וכאשר המומחית ביקשה מן הילד להדגים כיצד היכה אותו האב, הוא התחיל לבכות ואמר שהוא המציא את הסיפור כי הוא רוצה לגור עם אימו.

במקרה אחר סיפרה המומחית על ילדה בת שמונה שטענה שאחותה תקפה אותה מינית. שתי הבנות התגוררו כל אחת בפנימייה אחרת באותה התקופה, בשל התעללות מינית במשפחתן. לאחר בדיקה וחקירה הודתה הילדה שהמציאה את הסיפור. לטענת המומחית ילדים שנפגעו בעברם עלולים להעלות האשמות שווא יותר מילדים שלא נפגעו.

בשל המורכבות הרבה בזהויה ובהערכת האשמות שווא, כל המומחים שהתראיינו הדגישו את חיוניותה של הערכה מעמיקה ופרטנית בכל מקרה ומקרה.

5.1.6 מאפיינים וגורמים שנמצאו קשורים לתופעה של האשמות שווא

מן הראיונות עם המומחים עלה כי לא נערכו די מחקרים בעלי תוקף מתודולוגי חזק שיכולים להסביר בבירור את הסיבות להאשמות ולהאשמות שווא. עם זה אפשר לזהות בספרות המקצועית כמה מאפיינים וסיבות הנקשרים להאשמות שווא בהקשר של סכסוכי גירושין. מאפיינים וסיבות אלו עלו גם בראיונות עם המומחים במישרין או בעקיפין בתיאורי מקרה שלהם כעורכי דין או כמעריכים מטעם בית המשפט. היכרות מעמיקה עם מאפיינים אלו יכולה לאפשר לאנשי המקצוע לערוך התערבויות בטרם עולות האשמות ולגלות ערנות לדינמיקות המורכבות המתפתחות בהליכי הגירושין:

- **היעדר הסכמות על משמורת בסכסוכי גירושין:** מן הספרות המקצועית עלה כי סכסוך גירושין עצים על משמורת הוא קרקע פורייה להאשמות. על פי ההערכות ב-25%-50% מסכסוכי הגירושין שאין בהם הסכמה על משמורת יש האשמות באלומות במשפחה (Hardesty et al., 2015). במחקר של טרוקמה ובלה (Trocmé & Bala, 2005) נמצא שבקרב הורים שהתנהל ביניהם

סכסוך על משמורת שיעור האשמות השווא בכוונה תחילה על התעללות בילדים מצד אחד ההורים היה גבוה יותר מבקרב הורים שלא התנהל ביניהם סכסוך על משמורת (12% לעומת 3% בהתאמה). במחקר של גרטאליאנו ואח' (Grattagliano et al., 2014) נמצא כי מקרים של האשמות שווא כללו השפעה וסוגסטיה על הילדים מצד ההורים, וכן זיהוי של עדויות לא מהימנות שנבעו מאינטראקציה משפחתית או מהבנה שגויה של הילדים את המצב.

■ **פסיכופתולוגיה:** במחקר שעסק בניתוח הערכות בית משפט של מסוגלות הורית בסכסוכי גירושין נבדקו הדרכים לבדיקת אמינות ההורים המעורבים בהאשמות באלימות במשפחה, בהתעללות בילדים ובניכור הורי (Rowe & Bala, 2024). עוד נבדק אם יש קשר בין אבחנות פסיכיאטריות ובין האשמות שווא, ולא נמצא קשר ישיר בין הפרעות מצב רוח כגון דיכאון וחרדה להאשמות שווא (Rowe & Bala, 2024). לעומת זאת ניכור הורי ומאפיינים של הפרעת אישיות נמצאו קשורים לסבירות גבוהה יותר להגשת האשמות שאינן מבוססות. במחקר שערכה קו (Ko, 2022) נבחן הקשר בין האשמות שווא בהתעללות בילדים ובין הפסיכופתולוגיה של הורים בעת סכסוך גירושין בעצמות גבוהה. תוצאות המחקר הראו שהורים שהעלו האשמות בהתעללות בילדים קיבלו ציון גבוה יותר באופן ניכר מהורים שלא העלו האשמות, זאת בשני סולמות של שאלון MMPI-2 (שאלון אישיות רב-שלבי של מינסוטה) למדידת פסיכופתולוגיה – היסטריה ופרנויה. סולם ההיסטריה משקף נטייה להגיב לתחושת לחץ באמצעות תסמינים גופניים מוגזמים והכחשה של בעיות רגשיות, ואילו סולם הפרנויה מעיד על רגישות גבוהה לחשדנות ולתחושת רדיפה. החוקרים שיערו שגירושין בעצמות גבוהה יגרמו לדחק ולעיוות תפיסתי וישפיעו על ההורים לפרש לא נכון התנהגויות.

■ **רצון לנקמה בבן או בבת הזוג:** במחקר איכותני שהתבסס על ראיונות עם 13 אימהות שהיו בסכסוך משפטי על משמורת בתהליך פרדה מבן זוג מתעלל, החוויה של האימהות שתוארה הייתה שבן הזוג ממשיך להשיג עליהן שליטה גם לאחר הפרדה או הגירושין באמצעות ניצול מערכת המשפט. לעיתים כוונתו אינה להיות מעורב בחיי הילדים, אלא להמשיך ולפגוע בהן. במאמר תוארו שיטות מגוונות שנעשה בהן שימוש להטרדת האימהות, כגון הגשת תביעות חוזרות ונשנות נגדן, האשמות כוזבות בהתנהלותן ההורית או טענות על מצבן הנפשי והפעלת לחץ כלכלי באמצעות דיונים משפטיים מתמשכים (Tucker, 2021). במחקר אחר נמצא שהתופעה של "ניתוק מוסרי" היא מפתח לניבוי הנכונות להגיש האשמות שווא או לפעול בנקמנות בסכסוכי משמורת. הניתוק המוסרי מאפשר לאנשים להתגבר על הדיסוננס הקוגניטיבי הנוצר מהתנהגות לא מוסרית הסותרת את עקרונותיהם האישיים (Clemente et al., 2019).

■ **ניכור הורי:** במחקר שנערך בארצות הברית נבחן הקשר בין ניכור הורי להתנהגויות פוגעניות. ממצאי המחקר עלה כי הסבירות שההורה המנכר יואשם בהתעללות שהוכחה כתקפה גבוהה ב-81.62% מזו של ההורה המנוכר, וכן הסבירות שהורה מנכר יעלה האשמות שווא על התעללות מצד ההורה המנוכר גבוהה ב-86.05% מזו של ההורה המנוכר. החוקרים סברו כי הורים מנכרים עשויים להשתמש בהאשמות שווא ככלי בהליכי משמורת כדי ליצור רושם שלילי על ההורה המנוכר ולחזק את עמדותיהם המשפטיות – הם הורים טובים יותר מן ההורים המנוכרים (המסוכנים לילדיהם), ולכן הם צריכים לקבל משמורת על הילדים (Sharpley et al., 2023). במחקר אחר שעסק בקשר בין ניכור הורי להאשמות באלימות במשפחה והתעללות בילדים, נותחו פסקי דין של בית משפט לענייני משפחה בקנדה במשך 16 שנים (Harman et al., 2023). רוב ההאשמות בהתעללות שהועלו כנגד ההורה המנוכר (70.6%) נמצאו לא מבוססות, ורק מעטות מהן היו מבוססות (10.9%). מחקר שנערך

באונטריו שבקנדה בחן את שיעורי ההאשמות המבוססות לעומת ההאשמות שאינן מבוססות בסכסוכי גירושין שנלוו להם האשמות על אלימות בין בני זוג (IPV), ניכור הורי (PA) ופגיעות מיניות בילדים (CSA). המחקר התבסס על ניתוח של 178 תיקים מבתי המשפט לענייני משפחה שכללו הערכות מסוגלות הורית (Parenting Capacity Assessments) והערכות של תוכניות הוריות (Parenting Plan Evaluations) באמצעות מסמכים משפטיים, ראיונות עם הורים וילדים, תצפיות ודוחות משטרתיים ורפואיים. בתחום ניכור הורי רק 25%-40% מן ההאשמות נמצאו מבוססות, ואילו בתחום אלימות בין בני זוג 50%-75% מן ההאשמות נמצאו מבוססות. השיעור הגבוה של האשמות שאינן מבוססות בניכור הורי עשוי להעיד על שכיחות השימוש באמצעי של האשמות שווא בסכסוכי גירושין לעומת האשמות באלימות פיזית או נפשית בין הצדדים שהעדויות להן ברורות יותר (Rowe & Bala, 2024). מחקר אחר בחן את תוצאות המשמורת של בתי משפט לענייני משפחה בארצות הברית במקרים של האשמות הורה בפגיעה בבן או בבת הזוג או בילדים, וכן האשמות בניכור הורי מצד ההורה המואשם (Meier, 2020). המחקר כלל 4,338 פסקי דין שניתנו במשך עשור (2005-2014). מן הממצאים עלה שכאשר אבות מאשימים אימהות בניכור הורי, פוחת ב-50% הסיכוי שהאשמות של האם בהתעללות יתקבלו בבית המשפט, וכן כאשר אבות מאשימים את האם בניכור הורי, גובר הסיכוי שהאם תאבד את המשמורת (מ-26% ל-50%). אף על פי שהמחקר לא מדד במישרין את השכיחות של האשמות השווא, הוא חשף דפוס מדאיג – כאשר אבות מעלים האשמות בניכור הורי, גוברת הספקנות של בתי המשפט להאשמות של האימהות בהתעללות בין שהן אמיתיות ובין שלא. ממצא זה מדגיש את המורכבות בהבחנה בין האשמות אמת להאשמות שווא בסכסוכי גירושין בעצימות גבוהה ומעלה שאלות על השפעת ההאשמות בניכור הורי על תהליך קבלת ההחלטות השיפוטי בנוגע למשמורת.

■ **כרשנות מוטעית בשל סכסוך גירושין עצים:** כשיש מאבק בין ההורים, שני הצדדים נוטים לראות את זולתם בשחור-לבן (split) ולשקוע בכעס ובתחושת נקם, וכל צד עשוי להאמין שהצד השני מסוגל לכול. התוצאה המסוכנת היא פירוש מוטעה או מעוות של התנהגות כלשהי – לטיפה אבהית יכולה להתפרש כלטיפה עם רמיזה מינית, סיוע ברחצת הילדה עלול להתפרש כנגיעה בעלת קונוטציה מינית באיבריה האינטימיים (Grattagliano et al., 2014). כל אחד מן הצדדים מחפש פתולוגיה בשני: שתייה של הורה עלולה להתפרש כאלכוהוליזם וביטוי להזנחת הילד, שריטה אצל הילד עלולה להתפרש כמעשה אלימות וכדומה. גם התנהגויות נורמליות אצל הילד כגון הרטבת לילה וסיוטים עלולים להתפרש כקשורים להתעללות, וייתכן שהן נובעות מתגובת הילד למתחים בין הוריו ולא מהתנהגות פוגענית מכוונת מצד ההורה. פרשנויות אלו יכולות להוביל להאשמת שווא, והמאשים נטול כוונת זדון ומאמין באמת ובתמים בהאשמותיו (וייל, 2011). מומחה בתחום דיני משפחה וסכסוכי גירושין שרואין למחקר הציג מקרה שממחיש את מורכבות הנושא. במקרה שהוא תיאר סיפרה ילדה לאימה: "אבא שם את הפיפי שלו על הפיפי שלי" ("Dad put his pipi on my pipi"). התיאור הוביל את האם להגיש תלונה על התעללות מינית של האב. חקירה מעמיקה יותר העלתה שכאשר ביקשו מן הילדה להדגים את כוונתה, היא לקחה אותם לשירותים והראתה שהכוונה היא לשתן. המרואיין הדגיש שההאשמה במקרה זה לא נבעה מכוונת זדון של האם אלא מדאגה אמיתית ומחוסר אמון שנוצר עקב התנהגויות קודמות של האב.

■ **היסטוריה של אלימות במשפחה:** במחקר איכותני שערכה אביאלי (Avieli, 2022) נבחנו חוויותיהם של נשים וגברים שהיו קורבנות להאשמות שווא מכוונות באלימות במשפחה או בהתעללות בילדים במסגרת סכסוך זוגי ($n = 19$). עבור מרבית

המרוויינים האשמת השווא לא הייתה "אירוע האלימות הראשון" שחוו אלא שיא של תהליך מתמשך של התעללות רגשית, פסיכולוגית ולעיתים פיזית, לדבריהם. עוד עלה במחקר זה כי המרוויינים זיהו דפוס חוזר של אלימות במשפחה ושליטה כפייתית בהיסטוריה המשפחתית של בני הזוג לשעבר שהאשימו אותם. חלק מן המואשמים ציינו שהאשמות השווא נבעו מדפוס זה. סוגיה זו עלתה גם בקרב מומחים מארצות הברית בתחום אלימות במשפחה. לדבריהם לרוב האשמת שווא אינה אירוע יחיד אלא מופע אחד במערכת יחסים מתעללת ומתמשכת בבן או בבת הזוג לשעבר, כגון דפוס של אלימות הנקרא "שליטה כפייתית", שהצביעה עליו אחת החוקרות.

■ **ילדים צעירים:** הספרות המקצועית הצביעה על פגיעותם של ילדים צעירים ועל ביטוייה האפשריים בדיווחים כוזבים או מוטים (Bala et al., 2024). מריאיון עם מומחית בפסיכולוגיה התפתחותית וחקר זיכרון טראומטי עלתה סוגיה מהותית בנוגע לעדויות ילדים – יכולת הביטוי המילולית של ילדים צעירים היא מוגבלת מטבעה, בייחוד כשהם חווים טראומה כמו אלימות במשפחה, ולכן הם עלולים להתקשות בהצגת נרטיב קוהרנטי של האירועים שחוו. קושי זה מציב אתגר בתהליך הזיהוי וההבחנה בין האשמות אמת להאשמות שווא. מן הספרות המקצועית עלה כי אומנם ילדים מגיל שנתיים וחצי יכולים להיות אמינים מאוד בספרם חוויות (Bala et al., 2007; Rowe & Bala, 2024), אולם מחקרים עדכניים הראו ששיחות לא רשמיות עם אחרים משמעותיים, כגון ההורים, הם מקור להשפעה חזקה עליהם. לא זו בלבד שאמירות או הצעות של הורים יכולות לחדור לזיכרון ולתודעה של ילדים, הן גם יכולות להוביל את הילדים לספק תיאורים ודיווחים על אירועים שלא התרחשו כלל (Principe & London, 2022). אפשר ללמוד על הפגיעות של ילדים קטנים גם ממחקרם של לוסון ואח' (Lawson et al., 2024). הם חקרו את השפעת ההטיה ההורית על אמינות דיווחי ילדים ועל זיכרונם בנוגע לשאלות מרמזות מצד ההורים. במחקר שכלל 155 ילדים בגילי ארבע עד שבע, נמצא כי ילדים צעירים (בני ארבע-חמש) היו פגיעים במיוחד להשפעת ההטיה ההורית לעומת ילדים מבוגרים מהם (בני שש-שבע). כאשר הורים קיבלו מידע מוטעה או מטעה על אירוע שילדיהם חוו, נטו הילדים הצעירים לשלב מידע זה בדיווחיהם לאחר מכן. ממצא חשוב שעלה במחקר הוא שבריאיון עם מראיין חיצוני וניטרלי כמעט שני שלישים (62%) מן הילדים להורים שקיבלו מידע מוטעה הסכימו עם לפחות פרט שגוי אחד. יתרה מזאת במחקר נמצא כי ילדים זכרו במדויק רק 4% בקירוב מתוכן השיחות עם הוריהם, כלומר יש חשש מאי-היכולת לזהות השפעה הורית אפשרית על עדויות של ילדים בהליך משפטי. זאת ועוד, ילדים עלולים לחוות דיסוציאציות בחקירות ילדים בעקבות טראומה שחוו (Tsur & Katz, 2021). אומנם המחקר התייחס לילדים שחוו טראומה מינית בתוך המשפחה, אך אפשר ללמוד ממנו כיצד חקירות ילדים עלולות להשתבש בעקבות חוויות חיים טראומטיות של ילדים. במחקר נעשה ניתוח תמטי ל-42 חקירות בקרב בנות 4-14. בתיאורי ההתעללות של הבנות בכל הראיונות הפורנזיים נמצאו ביטויים בולטים לדיסוציאציה כמו דה-פרסונליזציה (ניתוק מן העצמי) ודה-ריאליזציה (ניתוק מן המציאות). למשל, חוסר יכולת לחוש דברים באירועים שקרו, דמיונות ופנטזיות שדווחו כחלק מאירועי ההתעללות. לדברי החוקרות חשפו ממצאי המחקר את חשיבות ההיכרות עם טראומה ועם דיסוציאציה בחקירות ילדים פורנזיות לאחר התעללות. אם כן ממצאי המחקרים מדגישים את פגיעותם של ילדים, בייחוד הצעירים, לדיווחים כוזבים. הם מצביעים על הצורך בהירות יתרה בהערכת עדויות ילדים, בייחוד לאחר שיחות מקדימות שלהם עם הורים או מבוגרים אחרים. וכן מן המחקרים עלתה החשיבות של שימוש בשאלות פתוחות ולא מובילות בראיונות עם ילדים כדי למזער את הסיכון לדיווחי שווא.

אפשר להניח כי שילוב בין הדינמיקות הללו עלול להגביר את הסיכוי להאשמות שווא. עם זה חשוב להדגיש כי הדינמיקות הללו יכולות להימצא גם כשההאשמות הן אמיתיות ומבוססות. לפיכך מן ההכרח להתייחס בכובד ראש ובזהירות לכל טענה על כגיעה המועלית בהליכי גירושין ולהימנע מהסקת מסקנות נמהרות או מהתעלמות מהאשמות אלו. רק חקירה מעמיקה ומקצועית המתחשבת במכלול הנסיבות והעדויות תוכל לספק תמונה מהימנה ומדויקת של המצב לאשורו (Deyssel, 2023).

5.2 השפעות של האשמות שווא על ההורה המואשם ועל הקשר עם הילד שלו

חוקרים ממגוון מדינות בעולם היו תמימי דעים בנוגע להשפעותיהן ההרסניות של האשמות שווא על כלל המעורבים בהן: ההורים, הילדים והמשפחה המורחבת. בפרק זה ייסקרו ההשפעות של האשמות שווא על ההורה המואשם (על פי סקירת הספרות המקצועית והחוקרים שרואיינו במחקר אין מחקרים שבוחנים את ההשפעות על ההורה המאשים), על הילדים ועל הקשר שבין ההורה המואשם לילד. חשוב לציין שמדובר בהשפעות אפשריות, והן תלויות במגוון גורמים: גיל הילד, חומרת ההאשמה, התנהגות ההורים ועוד.

5.2.1 השפעות של האשמות שווא על ההורה המואשם

האשמות שווא בסכסוכי גירושין הן אירוע טראומטי להורה המואשם, ויש לו השפעות מרחיקות לכת על כל תחומי חייו. עם זאת יש מחסור במחקרים המתמקדים בהשפעות של האשמות שווא בסכסוכי גירושין על בני המשפחה. לכן לעיתים יש שימוש בדוגמאות מהקשרים אחרים כדי להמחיש את ההשפעות האפשריות. למשל, במחקרים של בורנט ואח' (Burnett et al., 2017) נבחנו ההשפעות המזיקות של האשמות שווא על אנשי מקצוע במקצועות אמון כגון חינוך, טיפול ורפואה, שנלווים להם אחריות מיוחדת ואמון מצד הציבור, שהואשמו בהתעללות במסגרת עבודתם ונמצאו חפים מפשע. במחקר נמצא כי ההשפעות של האשמות השווא מושפעות מהתפתחות החקירות, מן ההליך המשפטי ומאופי העבירה (ההאשמה) לכאורה. אם ההאשמות הן בעבירות חמורות ואי אפשר להפריכן בקלות, יגברו השפעותיהן הקשות. במחקרה של אביאלי (Avieli, 2022) התברר כי מרבית ההאשמות שקריות (79%). כל המשתתפים היו מצויים בעת ההאשמה בסכסוך זוגי מתמשך, ולעיתים בהליכי גירושין. מן הממצאים עלה שהחווייה של האבות אינה שונה מאוד מזו של האמהות – אלו וגם אלו תיארו חוויות דומות של טראומה, אובדן וערעור בזהות ההורית והאישית. עוד עלה מן המחקר שלחוויית ההאשמה בכללותה היו השפעות על רווחתם הנפשית של הקורבנות בהיבט הרגשי-תפקודי ובהיבט החברתי:

- **כגיעה נפשית** – נמצא כי ההורים המואשמים חוו את האירוע כטראומה, וחשו הלם, חוסר אונים ואובדן שליטה. המפגש עם רשויות החוק והמשפט תואר כחווייה משפילה ומערערת, בייחוד כאשר היא כללה מעצר או חקירה. הנחקרים תיארו את התקופה כסיוט מתמשך שכלל חוסר שינה וקשיי תפקוד בכל היבטי החיים (Avieli, 2022). חוקרים שעובדים גם כעדים מומחים לבית משפט מארצות הברית, סברו שהפגיעה הנפשית היא תוצאה של משבר נפשי עמוק שנגרם מחוסר אמון, מתחושת בגידה ומתסכול.
- **כגיעה כלכלית ותעסוקתית** – נמצא כי נשים וגברים שהאשמו בהאשמות שווא חוו קושי ניכר בתפקודם בתעסוקה. המשתתפים תיארו חוסר יכולת להתרכז בעבודה בשל ההתמודדות עם ההאשמות, עד כדי אובדן העסק (Avieli, 2022). במחקר אחר

שבחן את תופעת האשמות השווא בהקשר של סכסוכי גירושין עלה צורך בייצוג משפטי איכותי כדי להתמודד עם האשמות השווא. הייצוג המשפטי כרוך בהוצאות כספיות ניכרות, ואלו עלולות לגרום למואשמים פשיטת רגל (Mares & Turvey, 2018).

- **בידוד חברתי וקושי ביצירת קשרים חברתיים** – במחקר של קו (Ko, 2022) נמצא כי ההורים המואשמים בהאשמות שווא חווים בידוד חברתי ורגשי, והוא מתבטא בקושי לשמר מערכות תמיכה קיימות. אביאלי (Avieli, 2022) הצביעה על סטיגמה חברתית מתמשכת גם לאחר הזיכוי מן ההאשמות. היא מצאה שיש פגיעה ניכרת בשם הטוב של ההורה המואשם בקהילתו ובקושי ביצירת קשרים חדשים, בייחוד קשרים זוגיים. רבים מן הנחקרים חוו בידוד חברתי והתרחקות של חברים ומשפחה מורחבת, והבידוד העמיק את הפגיעה הרגשית.

- **חוסר אמון במערכת המשפט** – אחת המרואיינות שהיא מומחיות באלומות במשפחה סברה כי הורים שהאשמו בהאשמות שווא עלולים לאבד אמון במערכת המשפט ובגורמי האכיפה. חוסר האמון עלול להקשות עליהם להיעזר בה בעתיד, ועלול להשפיע גם על קורבנות אחרים בסביבתם, כלומר הם יחששו לבקש הגנה ועזרה במערכת המשפט.

5.2.2 השפעות של האשמות שווא על הקשר בין הילד להורה המואשם

להאשמות שווא בהליכי גירושין עלולות להיות השפעות הרסניות על הקשר בין ההורה המואשם לילדו הן בטווח המיידי הן בטווח הארוך. אחת החוקרות שרואיינה במחקר זה כינתה את הדינמיקה המשפחתית המורכבת במצב זה "מלחמת שבטים" – כל צד מגייס תומכים בקרב בני המשפחה הגרעינית והמורחבת ומנסה להכפיש את הצד האחר. דינמיקה זו מובילה להסלמה בסכסוך, לקיטוב בין בני המשפחה ובפרט בין ההורים לילדים ופוגעת קשות ביחסי האמון. המורכבות של המצב הזה מתעצמת לנוכח הצורך של מערכת המשפט לאזן בין הגנה על שלום הילד ובין שמירה על הקשר שלו עם הוריו, ולעיתים קרובות ההחלטות בשלב הביניים של בירור ההאשמות עלולות לגרום לנזק בלתי הפיך למרקם היחסים העדין בין ההורה לילדו. התוצאות השליליות האפשריות:

- **ניתוק פיזי עקב צווי הרחקה או הגבלות משפטיות** – האשמות שווא עלולות לגרום לבית המשפט לפסוק פסיקות שאינן עולות בקנה אחד עם טובת הילד, כגון הרחקת הילד מן ההורה המגן או ניתוקו מבני משפחה משמעותיים אחרים. לרוב כשיש האשמה בפגיעה בילד, יורה בית המשפט על מפגשים בפיקוח עם ההורה המואשם עד תום בירור ההאשמות (Sheehan, 2019), וייתכן ריחוק פיזי בין ההורה לילד בגינה.

- **פגיעה באמון הבסיסי בין הילד להורה** – ההרחקה בין הילד להורה המואשם עלולה לגרום לילד לחשוב שהשהייה במחיצת ההורה אינה בטוחה, ולפגוע באמון הבסיסי שלו באותו הורה (Sheehan, 2019).

- **שינויים בדפוסי ההתקשרות ובאינטראקציה** – נמצא כי הורים שהאשמו בהתעללות וההאשמה נמצאה לא מבוססת, קיבלו ציונים גבוהים בתת-הסולמות של מתח הורי במדדים שבחנו את איכות הקשר עם ילדם ואת ההתקשרות עימו לעומת ההורים המאשימים. החוקרים סברו כי ממצא תקף זה מרמז שההורים חווים קושי רב באינטראקציה עם הילד – היא מתגמלת פחות וקרובה פחות מבעבר מן הבחינה הרגשית. הריחוק עלול לפגוע ביכולתם להבין את צורכי הילד ואת רגשותיו. זאת ועוד, ההאשמות עצמן יוצרות ריחוק פיזי ורגשי ויכולות לגרום לניכור מצד הילד כלפי ההורה המואשם. לדעת החוקרת ממצא זה עשוי להעיד על פגיעה בביטחונם העצמי של ההורים ובתפיסת יכולתם לתפקד כהורים (Ko, 2022).

- **קשיים ביצירת אמון בקשרים בעתיד** – האמון הבסיסי בין ההורה לילד הוא אבן היסוד של התפתחות רגשית בריאה. כאשר אמון זה מתערער בעקבות האשמות שווא, נוצר משבר עמוק בתחושת הביטחון של הילד. הילד עלול לפתח תפיסה מעוותת של מערכות יחסים ולהתקשות להאמין באחרים משמעותיים גם בהמשך חייו (Ko, 2022).
 - **השפעה על תפיסת העצמי של הילד** – תפיסת העצמי של הילד עלולה להתעצב דרך חוויית ההאשמות. הוא עלול לפתח תחושת אשמה לא מודעת ולהאמין שהוא אחראי למשבר. הדימוי העצמי שלו עלול להיפגע, ותחושת הערך העצמי שלו עלולה להתערער בהתאם (Katz & Glucklich, 2021).
- לסיכום, גם אם ההאשמות נמצאו לא מבוססות, להאשמות שווא יש השפעה רבת משמעות וארוכת טווח על בני המשפחה ועל מערכות היחסים ביניהם, ולכן נדרשות התייחסות טיפולית מערכתית לכל בני המשפחה ושימת דגש מיוחד במענה לצורכיהם הרגשיים של הילדים.

5.3 השפעות של חשיפה לאלימות במשפחה והאשמות במסגרת סכסוכי גירושין על הילדים

אחת ממטרות הסקירה הייתה לבחון את השפעת האשמות השווא על הילדים עצמם, אולם לא נמצאו מחקרים שבחנו במישרין נושא זה. כדי ללמוד עליו בעקיפין, יוצגו בפרק זה ממצאים מן המחקרים של כץ ואח' (Katz et al., 2020) בנושא השפעות של חשיפה לאלימות בזוגיות על הילדים מנקודת מבטם ובנושא השפעות של האשמות במסגרת סכסוכי גירושין על הילדים (ללא התייחסות לאמיתותן). חשוב לציין כי מחקרים אלו נשענים על הנחת היסוד שסכסוכי גירושין הם גורם שמגביר את ההיתכנות לתופעה של האשמות שווא.

מחקרים העוסקים בהשפעות החשיפה של ילדים לאלימות בזוגיות הצביעו על שינויים במצב הרוח ועל מגוון רגשות שליליים כגון כח, כעס, ייאוש, תסכול, בושה, חוסר ביטחון, האשמה עצמית והערכה עצמית נמוכה בעקבות חשיפה לאירועי אלימות בזוגיות לעומת ילדים שלא נחשפו לאלימות בזוגיות (Peisch et al., 2016). במחקר של כץ ואח' (Katz et al., 2020) נבחנו נרטיבים של ילדים שנחקרו על ידי חוקרי ילדים בשל האשמות בפגיעה בהם בעת סכסוכי גירושין. זוהו שני דפוסים בחקירות: (א) "גילוי רב פנים" – דפוס שהתאפיין באמביוולנטיות רגשית בקרב ילדים. מצד אחד תיארו הילדים את ההתעללות לכאורה, מצד שני הם סיפקו הסברים רציונליים להתנהגותו של ההורה המתעלל לכאורה בניסיון להגן עליו; (ב) הדפוס השני שזוהה בקרב ילדים התאפיין בחשיפה דלילה, שפה מעורפלת ואמורפית בעת תיאור ההתעללות לכאורה. למרות תשאלים חוזרים ונשנים של חוקר הילדים, התקשו הילדים לפרט יותר את מה שקרה. עם זה החוקרים שייכו דפוס זה לקושי רגשי בחשיפה או לקושי בשיתוף פעולה בריאיון המשפטי, שכן אותם הילדים הצליחו להרחיב על תכונות האופי של ההורה המואשם (כגון "מעצבן" או "תמיד צועק"). החוקרות ראו בדפוס החשיפה הדלה ביטוי לתופעה רחבה יותר של ילדים החווים סכסוך הורי בעצימות גבוהה – הילד מצליח לבטא את עמדתו כלפי ההורה אך מתקשה לספק עדות קונקרטית על אירועי ההתעללות.

אנשי מקצוע מתקשים בזיהוי האשמות שווא, ולכן כשיש האשמות על התעללות בילדים בהקשר של סכסוכי גירושין בעצימות גבוהה, הם נוקטים משנה זהירות. במקרים אלו, הם יש לפניהם דילמה מורכבת: מפני מה להגן על הילדים – האם הם נפגעו

מהתעללות הורית, והם חשופים לסכנה ממשית, או שמא הם נפגעו מן הסכסוך ההורי ומהאשמות השווא עצמן? (Katz et al., 2019, 2020). למצב סבך זה יש כמה השפעות אפשריות על הילדים:

- **פגיעה בהתפתחות ובבריאות הנפשית** – סכסוכים עצמיים בין ההורים מאלצים את הילדים להפנות משאבים רגשיים להתמודדות עם המצב, ולכן הם עלולים לעכב את התפתחותם ולפגוע בבריאותם הנפשית (Katz et al., 2019). נמצא קשר חזק בין האשמות שווא ובין פגיעה בבריאות הנפשית של הילדים. 30% מן הילדים שהיו מושא להאשמות שווא נזקקו להתערבות של שירותי בריאות הנפש לעומת 11% מן הילדים שלא שימשו מושא להאשמות שווא. הפגיעות הנפשיות שתועדו כללו: חרדה, התקפי פניקה, מחשבות אובדניות, תלישת שיער עד כדי גרימת נזק, פגיעה בביטחון העצמי ותחושת אבדן. עוד נמצא כי האשמת שווא כנגד הורה עלולה לגרום נזק רב לרווחתו הנפשית של הילד, בייחוד כאשר היא גורמת לאובדן של מערכת יחסים מיטיבה ותומכת (MacKay, 2014).
- **היפוך תפקידים עם ההורים** – ממחקר שבחן את תפיסותיהם של עובדים סוציאליים שחקרו ילדים במרכזי הגנה בשל סכסוכי גירושין שלוו בהאשמות על פגיעה בהם, עלה כי היו ילדים שקיבלו עליהם תפקיד של מתווכים בין ההורים וחוו היפוך תפקידים. הילדים ניסו להרגיע את הוריהם שחוו מצוקה, ולעיתים הם קיבלו עליהם אחריות לדאוג לרווחת ההורה במקום לרגשות ולצרכים שלהם. לתפיסת העובדים הסוציאליים, מצב זה מסכן את הילדים לא רק בשל החשיפה לסכסוך הורי אינטנסיבי אלא גם בשל היעדר תשומת לב מספקת מצד ההורים למצבם הרגשי של הילדים. העובדים הסוציאליים הביעו דאגה שהילדים חשים מצוקה רבה בלי שאיש מן המבוגרים המשמעותיים בחייהם מבין אותם או מתייחס אליהם (Katz et al., 2019). במחקר אחר נבחנו תמלולים של ראיונות חקירה עם ילדים בגין האשמות של אחד ההורים על התעללות בהם בהקשר של סכסוכי גירושין בעצימות גבוהה (Katz & Glucklich, 2021) (HIPD). מן הממצאים עלה כי הילדים תיארו את הצורך לנהל את רגשותיהם ולהסתיר את תחושותיהם כדי למנוע כאב מהוריהם ולשמור על האיזון בתוך הסכסוך.
- **קושי בשיתוף פעולה עם אנשי מקצוע** – מממצאי המחקר של כץ ואח' (Katz et al., 2019) עלה כי במקרים של סכסוך הורי עצים מאוד התקשו הילדים לשתף פעולה עם העובדים הסוציאליים במרכזי הגנה. הילדים חווים מצוקה, חוסר ביטחון ובלבול בגלל העימותים בין הוריהם, ולכן הם מסרבים לשתף פעולה בתהליך הבדיקה וההערכה במרכזים.
- **חלק מן הילדים חווים אובדן קשר מיטיב עם סבים וסבות** – מממצאי המחקר של כץ ואח' (Katz et al., 2020) עלה כי למשפחה המורחבת ובייחוד לסבים ולסבות יש תפקיד מרכזי בכל הנוגע לסכסוך בין ההורים. נמצאו שני דפוסים של קשר עם הסבים והסבות. הדפוס הראשון מתאר את הסבא והסבתא כמקור לתמיכה רגשית ולרגיעה. הדפוס השני מתאר את הסבים והסבות בתור מקור ללחץ גדול יותר על הילדים בשל מעורבותם הפעילה בסכסוך ההורי. הילדים נאלצים להתמודד לא רק עם הסכסוך של הוריהם אלא גם עם לחצים מצד הסבים והסבות ועם אובדן קשר מיטיב איתם.

5.4 מדיניות הטיפול בהאשמות שווא

בפרק הזה תיסקר המדיניות במגוון מדינות להתמודדות עם שתי תופעות המציבות אתגרים למערכת המשפט: האחת תופעת האשמות השווא המכוונות, והאחרת תופעת סיווג שגוי של האשמות אמיתיות כהאשמות שווא. שתי תופעות אלו מערערות את

אמון הציבור במערכת המשפט ופוגעות ביכולתה להגן על קורבנות אמיתיים. בפרק ינותחו הכלים והאמצעים שפותחו כדי לשמור על האיזון העדין בין הצורך להגן על נאשמים מפני האשמות שווא ובין החובה להבטיח צדק לקורבנות אמיתיים.

5.4.1 מדיניות שנועדה לסייע בצמצום תופעת האשמות השווא בכוונה תחילה

מסגרת חוקית להתמודדות עם האשמות שווא

בארצות הברית פותחה מסגרת חוקית נרחבת להתמודדות עם תופעת האשמות השווא בכוונה תחילה, שמטרתן פגיעה בצד השני, עיכוב ההליכים והשגת יתרון בסכסוכי משמורת.

כלל 11 הפדרלי – כלל זה קובע כי הגשת כל מסמך משפטי לבית משפט היא הצהרה של עורך הדין כי: (1) נערכה חקירה סבירה של העובדות; (2) הטענות מבוססות על ראיות או צפיות להתבסס עליהן לאחר חקירה נוספת; (3) ההגשה אינה נעשית למטרה בלתי ראויה כגון הטרדה או עיכוב ההליכים המשפטיים. אם הוכח כי הופרו תנאים אלו, ובכלל זה האשמת שווא מכוונת בהתעללות בילדים כדי לפגוע בצד השני בסכסוך גירושין, רשאי בית המשפט להטיל סנקציות על עורכי הדין או על הצד המאשים. בשנת 1983 עבר כלל 11 הפדרלי שינוי ניכר שנועד לצמצם את ההימנעות של בתי המשפט מהטלת סנקציות אלו. הימנעותם נבעה בין היתר מן התפיסה שהסנקציות מביכות את עורכי דין. ואכן לאחר התיקון חלה עלייה ניכרת בשימוש בסנקציות, בייחוד לנוכח התמיכה של בתי המשפט לערעורים באכיפת הכלל (Sheehan, 2019).

חקיקה מדינתית – 25 מדינות אימצו חוקים זהים לכלל 11 הפדרלי: אוקלהומה, אורגון, איווה, איידהו, אילינוי, אריזונה, ארקנסו, דלוור, דרום דקוטה, הוואי, וושינגטון, וירג'יניה, ורמונט, ויומינג, טנסי, יוטה, לואיזיאנה, מונטנה, מינסוטה, מישיגן, מיזורי, נבדה, צפון דקוטה, קנזס, קנטקי.

מדינות אלו נוטות להסתמך על הפסיקה הפדרלית בפירוש והחלת הכלל. המדינות האחרות בארצות הברית אימצו גרסאות מעט שונות מכלל 11 הפדרלי כנגד האשמות שווא (Sheehan, 2019).

ענישה אזרחית ופלילית על האשמות שווא

כאשר מתברר כי האשמות בалиמות במשפחה הן כוזבות ונעשו בכוונת זדון, רוב המדינות מאפשרות ענישה אזרחית או פלילית, והן עושות זאת במגוון דרכים ומנגנונים משפטיים.

א. עונשים אזרחיים

סעד לצד המואשם: הסעד המרכזי הוא **החזר הוצאות** לצד שהואשם. בית המשפט יכול להטיל סנקציות כספיות על מי שהאשים בהאשמות שווא, ולדרוש ממנו לשלם את שכר טרחת עורך הדין ואת הוצאות המשפט של הצד השני. **באוסטרליה** סעיף 117 לחוק דיני משפחה מציין כי יש לחייב בתשלום הוצאות המשפט של הזולת אדם המשמיע ביודעין טענה או הצהרה שקרית כלפי אחר בהליכי דיני משפחה (Zande Law, n.d.). גם **בקנדה** שופט עשוי לחייב את ההורה המאשים לשלם את הוצאות המשפט של ההורה שהואשם לא בצדק, אם הוא סבור כי טענת ההורה חסרת בסיס והיא לצורך השגת יתרון טקטי בתביעות משמורת או גישה (Government of Canada, 2022). סעד אפשרי אחר לצד המואשם הוא פיצוי כספי מן הצד המאשים **בתביעת לשון הרע** (Zande law, n.d.; Government of Canada, 2022).

בארצות הברית 29 מדינות מטילות עונשים אזרחיים על הגשת תלונות שווא במכוון. למשל, בקליפורניה ובווינג'יניה המערבית החוק מאפשר לחייב את המאשים בתשלום הוצאות המשפט של הצד שהואשם לשווא. היתרון בגישה זו הוא שהפיצוי מותאם להיקף הנזק שנגרם: ככל שההוצאות המשפטיות גבוהות יותר, כך גדל הפיצוי שיידרש המאשים לשלם (Sheehan, 2019).

שינוי הסדרי המשמורת: המערכת המשפטית יכולה להטיל על הורה המגיש האשמות שווא **סנקציות המשפיעות על מעמדו ההורי**, כגון צמצום זכויות משמורת או ביקור. הורה המעלה האשמות שווא עלול להיחשב כמי שפועל נגד טובת הילד, ומעשהו עלול להוביל להפחתת זכויותיו במשמורת. המטרות של פסקי דין אלו הן להרתיע מניצול לא הוגן של המערכת המשפטית ולוודא שההחלטות בנוגע למשמורת מתקבלות מתוך שמירה על עקרונות של צדק ושקיפות, וטובת הילד נמצאת תמיד בראש סדר העדיפויות. בית המשפט מתייחס ברצינות רבה לכל ניסיון לתמרן את ההליך המשפטי באמצעות הונאה, שכן הדאגה העיקרית היא תמיד טובת הילד (Sheehan, 2019). במדינות שנסקרו נמצא כי אכן שופטים יכולים לנקוט סנקציה זו, אך אלו מקרים נדירים. **בבריטניה** נמצא כי רק בשיעור קטן מן התביעות שכוללות האשמות שהוכחו כהאשמות שווא (פחות מ-10%) היה שינוי במשמורת. מקרה בולט באנגליה שבו האשמות שווא הובילו לשינוי משמורת ומקום מגורים. האם העלתה טענות שווא חוזרות ונשנות נגד האב בגין התעללות מינית. לאחר חקירה מעמיקה נמצא שההאשמות מופרכות. בית המשפט החליט כי מעשיה של האם מזיקים לילדים ושם דגש בחשיבות ההגנה עליהם מפני פגיעה נפשית נוספת מהתנהגותה. הילדים הועברו לטיפולו של האב, והוא הורה על שינוי מקום מגורים (Squires, 2024).

האשמה בביזיון בית המשפט: סנקציה אחרת היא האשמה **בביזיון בית המשפט** שיכולה להוביל לקנסות, לעבודות שירות ואף לעונש מאסר לצד המאשים (Los Angeles Criminal Defenders, n.d.) בכל המדינות שנסקרו נמצא כי אפשר להטיל גם **סנקציות על עורכי דין** כגון השעיה או שלילת רישיון וקנסות כי הם מקדמים תביעות שווא או תביעות לא מבוססות (Sheehan, 2019; Zande Law, n.d.).

ב. עונשים פליליים

הצהרות כוזבות שנמסרו בשבועה בבית המשפט עלולות להוביל לאישום **עדות שקר** – עבירה פלילית שדינה יכול להיות מאסר. 19 מדינות בארצות הברית מגדירות הגשת תלונות שווא כעבירה פלילית מסוג עוון, הנושאת עונש של קנס (בדרך כלל עד 2,500 דולר) או מאסר. המדינות טקסס, טנסי ופלורידה מחמירות יותר ומגדירות זאת כעבירה מסוג פשע. במדינות וירג'יניה, מיזורי, אינדיאנה, אילינוי וארקנסו עבירה חוזרת עשויה להיות מועלית לדרגת פשע. חשוב לציין כי ברוב המדינות לצד המאשים, המדווח על התעללות, יש חסינות מפני תביעה פלילית או אזרחית, ואילו במדינות נברסקה, מינסוטה, מיין, מונטנה וקליפורניה הצד המאשים אינו מקבל חסינות (Sheehan, 2019). **באונטריו** שבקנדה (Fine & Associates, 2024) וב**קווינסלנד** שבאוסטרליה העונש על עדות שקר יכול להיות עד 14 שנות מאסר (Legal Aid Queensland, 2023).

להלן שתי דוגמאות ליישום כלים משפטיים אלו בבתי המשפט:

א. בניו יורק – פרשת Crisafulli v. Anderson – בית המשפט הטיל סנקציות על אם שהגישה האשמות שווא בהתעללות מינית. בית המשפט קבע כי ההאשמות הוגשו כדי לפגוע באב ולנתק את הקשר בינו ובין ילדיו. בית המשפט הדגיש את חומרת ההתנהגות ואת הצורך בהרתעה (Sheehan, 2019)

ב. בצפון קרוליינה – פרשת Lamm v. Lamm – אם הגישה בקשת חירום למשמורת בטענה להתעללות מינית מצד האב, בדיוק כאשר עמדה להתחיל תקופת ביקורים ממושכת של הילד אצל אביו. החקירות של שירותי הרווחה ומרכז סנגור הילד לא מצאו כל תימוכין להאשמות, ולכן הטיל בית המשפט על האם סנקציות בסך 3,500 דולר לכיסוי הוצאות המשפט של האב (Sheehan, 2019).

אתגרים ביישום המדיניות

האתגר המרכזי הוא מציאת האיזון הנכון בין הרתעה מפני האשמות שווא ובין שמירה על היכולת להגן על ילדים מפני התעללות אמיתית, כאמור. יש חשש שענישה מחמירה מדי תרתיע הורים מהגשת תלונות מוצדקות (Sheehan, 2019).

קשיי הוכחה: כאמור, יש קושי ניכר בהוכחת כוונת זדון בהגשת תלונת שווא. בתי המשפט נדרשים להבחין בין תלונות שהוגשו בתום לב אך לא הוכחו ובין תלונות שהוגשו במכוון כדי לפגוע בהורה האחר (Sheehan, 2019).

מגבלות האכיפה: במקרים רבים, בייחוד אם הצדדים מייצגים את עצמם, יעילות הסנקציות מוגבלת, וכן הצורך בהליכים נפרדים (אזרחי ופלילי) מסרבב את התהליך ומעמיס על המערכת המשפטית (Sheehan, 2019).

לסיכום יש הכרה גוברת והולכת בצורך להתמודד עם תופעת האשמות השווא בסכסוכי גירושין. המערכת המשפטית מפתחת כלים מגוונים החל בסנקציות כספיות וכלה בענישה פלילית כדי לנסות לאזן בין אינטרסים מנוגדים. עם זאת עדיין יש אתגרים גדולים ביישום מדיניות זו המדגישים את הצורך בהמשך פיתוח וטיוב הכלים המשפטיים הקיימים (Sheehan, 2019).

5.4.2 חקיקת חוק קידן בארצות הברית לצמצום התופעה של סיווג האשמות אמיתיות כהאשמות שווא

בשנים האחרונות התפתחה הבנה כי לצד הצורך להתמודד עם האשמות שווא בסכסוכי גירושין בכוונה תחילה, יש צורך להתמודד עם התופעה המנוגדת – סיווג שגוי של האשמות אמיתיות כהאשמות שווא. תופעה זו עלולה לסכן את הילדים ולמנוע מהם את זכותם הבסיסית להגנה. אחד הכלים המרכזיים שפותחו להתמודדות עם סוגיה זו הוא חוק קידן (Kayden's law) שחוקק בפנסילבניה בשנת 2022. החוק נקרא על שם קידן מנקוס, ילדה בת שבע שנרצחה בשנת 2018 על ידי אביה הביולוגי בעת ביקור אצלו ללא פיקוח. בית המשפט לענייני משפחה התייחס להאשמות ולאזהרות החוזרות ונשנות מצד האם כאל האשמות שווא ואִפשר ביקורים של הילדה אצל אביה ללא פיקוח.

החוק דורש כי כשעולות טענות להתעללות בילדים או לאלימות במשפחה בהליכי משמורת בבתי משפט לענייני משפחה, יהיו המומחים הממונים מטעם בית המשפט בעלי מומחיות מוכחת בתחום האלימות במשפחה והתעללות בילדים וניסיון קליני באבחון ובטיפול (לא רק פורנזי) בעבודה עם ילדים שהם קורבנות להתעללות ולאלימות. הרציונל לחקיקת החוק נשען על ממצאי מחקרים שהראו כי מומחים חסרי ידע והכשרה ספציפית בתחום ההתעללות בילדים עלולים להתעלם מראיות להתעללות, למזער את משמעות הראיות ולפרש באופן שגוי התנהגויות של ילדים שנפגעו. המומחיות הנדרשת כוללת יכולת להבחין בין מצבים שונים שעשויים להיראות דומים, אך משמעותם שונה לחלוטין. למשל, היכולת להבחין בין הימנעות של הילד מחשיפה מתוך פחד ובין מצב שבו אין לילד מה לחשוף, בין אמנזיה טראומטית חלקית ובין מצב שבו אין לילד זיכרונות כי האירועים לא התרחשו,

בין דיסוציאציה פוסט-טראומטית ובין רוגע נורמלי, בין טרור פוסט-טראומטי ובין חרדה נורמלית, בין משחק פוסט-טראומטי ובין משחק נורמלי, בין האשמה עצמית פוסט-טראומטית ובין האשמה עצמית נורמלית (Milchman, 2024).

זאת ועוד, החוק מחייב הכשרה מיוחדת לשופטים ולאנשי משפט בתחומים של אלימות במשפחה והתעללות בילדים, והוא מאפשר להורים להציג ראיות ולבקש ביקורים בפיקוח.

בעקבות חקיקת חוק זה בפנסילבניה יש כיום ניסיון להפוך עקרונות מן החוק לחלק מן החקיקה הפדרלית. במסגרת החקיקה הפדרלית מוצע לספק תמריצים כלכליים ותקציבים לתוכניות הכשרה לשופטים ולמדינות שיאמצו חוקים דומים. כמה מדינות בארצות הברית כבר אימצו או נמצאות בתהליך אימוץ של גרסאות משלהן לחוק קידן כגון וושינגטון וניו-ג'רזי (Milchman, 2024).

למערכת המשפט יש כלים ומנגנונים כדי להתמודד עם האשמות שווא, אולם בתי המשפט בארצות הברית אינם ששים לאכוף את החוק בנוגע להאשמות שווא בדיני משפחה. חוסר הרצון להאשים אנשים בהאשמות שווא בהליכים הנוגעים לדיני משפחה נובע מן האופי המורכב של סכסוכי משפחה. בית המשפט מכיר בעומס הנפשי של משפחות בהליכים משפטיים ובאתגר שבבדיעת הכוונה בהצהרות כוזבות הנובע ממנו. לעיתים קרובות בתי משפט נותנים עדיפות לטובת הילדים ופתרון מחלוקות על פני האשמות בעדות שקר. בקנדה נשאלו 14 מומחים על הצורך ביצירת אמצעים משפטיים חזקים יותר להתמודדות עם האשמות שווא. 12 מהם טענו כי אין צורך בהם, אלא יש לאכוף את האמצעים הקיימים (Government of Canada, 2022).

לסיכום, בפרק נסקרו המדיניות והכלים המשפטיים במגוון מדינות להתמודדות עם שתי תופעות במערכת המשפט: האשמות שווא מכוונות וסיווג שגוי של האשמות אמיתיות כהאשמות שווא. הכלים יכולים לנוע על ציר שבין סנקציות כספיות ובין ענישה פלילית כדי לנסות לאזן בין הצורך בהרתעה ובין החשש מפני הרתעת יתר. חקיקת חוק קידן בפנסילבניה והניסיון להרחיבו לרמה הפדרלית מדגישים את החשיבות של מומחיות מקצועית בזיהוי מקרי התעללות אמיתיים ואת הצורך בהכשרה מתאימה לשופטים ולאנשי מקצוע בבית משפט לענייני משפחה.

6. מגבלות המחקר

לסקירה זו יש מגבלות אחדות שעלולות להשפיע על מידת הרלוונטיות של הממצאים:

- **היקף מחקר מצומצם ומוגבל.** גוף הידע על תופעת האשמות שווא עדיין בראשיתו. המחקרים הקיימים נערכו מפרספקטיבה של מגוון דיסציפלינות (משפטים, עבודה סוציאלית או פסיכולוגיה), ומרביתם התמקדו בבחינת התופעה עצמה – שכיחותה ותוצאותיה המשפטיות. לכן יש מחסור במחקרים לבחינת השאלות האלה: (א) כיצד אנשי מקצוע כגון שופטים, עורכי דין ואנשי טיפול המעורבים במקרים אלו תופסים את תופעת האשמות השווא בסכסוכי גירושין? (ב) כיצד הם מתמודדים עם הזיהוי של מקרים אלו והטיפול בהם? (ג) כיצד הם תופסים את האיזון בין הגנה על ילדים ובין מניעת האשמות שווא? זאת ועוד, חסרים מחקרים שיצביעו על עקרונות הפרקטיקה המיטבית להתמודדות עם התופעה ויבחנו את יעילות החוקים שנועדו לצמצם את תופעת האשמות השווא, כגון חוק קיידן. בתוך כך:
- **הסקירה מבוססת על מאגרי מידע אקדמיים באנגלית בלבד**, והיא מגבילה בחינה של מחקרים בשפות אחרות – ממצאים רלוונטיים ממדינות אחרות או מגוון הקשרים תרבותיים
- המידע שנאסף במחקרים שנסקרו מושפע מן הדיסציפלינות ומן הפרופסיות שבאמצעותן נבחנה התופעה. הדבר מדגיש את הצורך בזהירות בעת פרשנות הממצאים והכללתם להקשרים רחבים יותר

7. סיכום וכיווני פעולה

בחלק זה יובאו סיכום וכיווני פעולה מסקירת הספרות המקצועית ומן הראיונות עם חוקרים ואנשי מקצוע מומחים מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה.

7.1 סיכום

- **האשמות שווא בסכסוכי גירושין הן שילוב של שתי תופעות הידועות בהשפעותיהן הקשות על ילדים:** סכסוכי גירושין בעצימות גבוהה ומניפולציות הוריות של הורה אחד הפוגעות בקשר של הילד עם ההורה האחר.
- יש קושי למצוא הגדרה חד-משמעית לצירוף "האשמות שווא", ויש מגוון טיפולוגיות:
- **חלוקת האשמות לפי רמת ביסוסן: מבוססות / חשודות / אינן מבוססות:** הספרות המקצועית הציגה טיפולוגיה נפוצה לחלוקת האשמות בהליכי גירושין לפי רמת ביסוסן: (1) האשמות מבוססות (substantiated allegations) – נמצאו ראיות התומכות בהאשמה; (2) האשמות שנותרו חשודות (unproven / suspected allegations) – אי אפשר לקבוע חד-משמעית כי ההאשמה נכונה; (3) האשמות שאינן מבוססות (unfounded/ unsubstantiated allegations) – האשמות שנבדקו ברשויות הרווחה או במערכת המשפט ולא נמצאו ראיות מספקות לביסוסן.

- **האשמות שווא בתום לב לעומת האשמות שווא בכוונת תחילה:** סקירת הספרות המקצועית הצביעה על הבחנה בין שני סוגים של האשמות שווא: (1) האשמות שווא בתום לב – האשמות הנובעות מאי-הבנה, מזיכרון שגוי או מפרשנות מוטעית של אירועים; (2) האשמות שווא בכוונה תחילה (intentionally false allegations) – האשמות המועלות מתוך מטרה מכוונת לפגוע בהורה האחר או להשיג יתרון בהליך המשפטי.

- תוכן ההאשמות:

- **האשמות באלימות כלפי בן או בת הזוג או בהתעללות בהם** – האשמות מסוג זה עשויות לכלול טענות בדבר התעללות פיזית, מינית, פסיכולוגית-כפייתית (למשל, שליטה כפייתית או הפעלת לחץ פסיכולוגי) וכן האשמות חמורות באלימות קיצונית. ההאשמות יכולות לבוא משני כיוונים: מצד הקורבן המדווח על הכגיעה שחוזה (IPV Victim Allegations) או מצד הפוגע שעשוי להעלות טענות שקריות כנגד הקורבן כדי לפגוע בו או כדי להגן על עצמו (IPV Perpetrator Allegations).

- **האשמות בפגיעה בילדים** – האשמות אלו מתמקדות בטענות שלפיהן אחד ההורים פגע בילד. האשמות אלו יכולות לכלול טענות בדבר פגיעה פיזית או מינית או טענות על הזנחת הצרכים הבסיסיים של הילד. זאת ועוד, יש האשמות בחשיפת הילד לקונפליקטים מתמשכים בין ההורים והאשמות בניכור הורי, שבהן נטען שאחד ההורים מנסה להרחיק את הילד מן ההורה השני.

- בירור אמינות ההאשמות בבתי המשפט:

- **הטיפול בהאשמות בתיקים העוסקים במשמורת היא משימה מאתגרת ורגישה** – בתי המשפט לענייני משפחה נדרשים לאזן בין הצורך להגן על קורבנות אמיתיים של התעללות ובין הצורך לזהות מצבים של האשמות שווא כשלנגד עיניהם "טובת הילד".

- **נעשה שימוש במגוון כלים משפטיים להערכת ההאשמות** – בתי המשפט והרשויות המוסמכות נעזרים במגוון כלים לבירור ההאשמות: חקירות מעמיקות, גביית עדויות, איסוף ראיות ומינני עדים מומחים כמו פסיכולוגים ועובדים סוציאליים. המטרות הן לקבל הערכות פסיכו-סוציאליות מקיפות של המערכת המשפחתית ולבחון את אמיתות הטענות ואת השפעתן על טובת הילד.

- **אתגר מרכזי הוא הפער בין הליכים פליליים לאזרחיים ברף הראיות הנדרש** – בהליכים פליליים נדרש רף הוכחה מחמיר של "מעבר לספק סביר", ואילו בבתי המשפט לענייני משפחה ההכרעה מתבססת על "מאזן ההסתברויות", שלפיו הצד המאשים נדרש לשכנע את בית המשפט כי גרסתו סבירה יותר מזו של יריבו ב-51% לפחות. לשופטים יש גמישות רבה יותר בהסתמך על ראיות מוצקות כחות מאלו שבהליך הפלילי, וקבלת ההחלטות מתבססת על ההקשר הרחב של הסכסוך המשפחתי. עם זאת כאשר מדובר בזכויות בעלות חשיבות גבוהה, כגון משמורת ילדים, עשוי בית המשפט להעלות את הרף ל"ראיות ברורות ומשכנעות", אם כי אין הוא מחמיר כמו הרף "מעבר לספק סביר" בתיקים פליליים.

- הגמישות בהצגת הראיות בהליך האזרחי פותחת פתח לשימוש לרעה בהאשמות כדי להשיג יתרון בהליך המשפטי בכלל ובסכסוכי משמורת בפרט.

- רף ההוכחה הנמוך בבתי המשפט לענייני משפחה עלול להוביל לטעויות בזיהוי האשמות שווא:
 - טעות מסוג 1 (false positive) – קביעה שגויה כי האשמת שווא בעבירה שלא בוצעה מעולם היא האשמת אמת
 - טעות מסוג 2 (false negative) – דחיית האשמה בעבירה אמיתית שהתרחשה בשל התייחסות אליה כהאשמת שווא
- היקף התופעה "האשמות שווא בסכסוכי פרדה וגירושין":
 - **קושי לאמוד את היקף התופעה** – היעדר הגדרה אחידה לתופעה מקשה על יצירת קריטריונים ברורים למדידתה. היעדר הרשעה אינו מעיד בהכרח על האשמת שווא, שכן ריבוי תיקים שנסגרים בשל חוסר ראיות עלול להוביל להערכת יתר של התופעה, אם כל האשמה לא מבוססת תיחשב האשמת שווא. מנגד הסתמכות על קביעה חד-משמעית של המשטרה או של בית המשפט כי מדובר בהאשמת שווא עלולה להביא להערכת חסר של היקף התופעה, שכן במקרים רבים הרשויות אינן מכריזות בבירור על האשמה כוזבת. נוסף על כך יש קושי להוכיח כוונת דזון – גם כאשר מתברר שהתוכן העובדתי של ההאשמה אינו נכון, הצד המתלונן יכול לטעון כי פעל בתום לב מתוך דאגה אמיתית לילד.
 - **מגבלות המחקר העוסק בהיקף התופעה** – גוף המחקר מצומצם, ייתכן עקב הקושי לאמוד את התופעה. המחקרים המעטים שנעשו מתבססים לרוב על מדגמים שאינם מייצגים או מתמקדים רק בסוגים מסוימים של האשמות, בעיקר האשמות בפגיעה מינית של אחד ההורים בילדיו. זאת ועוד, המחקרים שבחנו את היקף התופעה נשענים ברובם על ניתוח תוצאות פסקי דין, חוות דעת מומחים ומסמכים בתיקים משפטיים, והם נערכו במגוון תחומי ידע – משפטים, פסיכולוגיה, ויקטימולוגיה וקרימינולוגיה. לכן יש הבדלים ניכרים בגישות למדידת התופעה ובמצאים.
 - **פערים ניכרים בהערכת השכיחות של התופעה** – אין הסכמה בקרב חוקרים על שכיחות התופעה. ההערכה בחלק מן המחקרים ובקרב מרבית החוקרים שרואיינו למחקר זה הייתה כי התופעה שולית ושיעורה הוא 6%-12% מסך ההאשמות בסכסוכי גירושין, ואילו ההערכה במחקרים אחרים הייתה כי התופעה נפוצה הרבה יותר (עד 50% מכלל ההאשמות בסכסוכי פרדה וגירושין).
- **זהות ההורה המאשים:** הספרות המקצועית בנושא זהות ההורה המאשים הצביעה על שני צירים מרכזיים להתבוננות – **הציר המגדרי** המבחין בין האשמות מצד אימהות להאשמות מצד אבות, ו**הציר המשמורני** המבחין בין ההאשמות מצד ההורה המשמורן להאשמות מצד ההורה שאינו משמורן. בכל אחת מן החלוקות אי אפשר לקבוע חד-משמעית מי נוטה להאשים יותר בסכסוכי גירושין בשל מיעוט המחקרים בתחום.
- **ילדים עשויים להאשים בהאשמות שווא:** בעקבות לחץ מן ההורה, פחד מן ההורה הפוגע או פרשנות שגויה של אירועים.
- **נמצאו מאפיינים וסיבות אפשריות לתופעה:** היעדר הסכמות על משמורת; פסיכופתולוגיה של ההורה המאשים (במיוחד נטיות היסטוריות ופרנואידיות); רצון לנקמה בבן או בבת הזוג; ניכור הורי; פרשנות מוטעית של התנהגויות תמימות בשל סכסוך הגירושין העצים; היסטוריה של אלימות במשפחה; גיל צעיר של הילדים המעורבים (שהם פגיעים יותר להטיה הורית). עם זה חשוב להדגיש שאפשר למצוא מאפיינים וסיבות אלו גם בהאשמות אמת, ולכן נדרשת בדיקה מעמיקה ומקצועית של כל מקרה לגופו.

- השפעות של האשמות שווא על ההורה המואשם ועל הקשר שלו עם הילד שלו:
 - **להאשמות שווא יש השפעות שליליות על ההורה המואשם, בהיבט הנפשי, הכלכלי-תעסוקתי והחברתי** – ההשפעות עשויות להשתנות לפי התפתחות החקירות, ההליך המשפטי ואופי העבירה לכאורה. ככל שמדובר בעבירות חמורות יותר שאינן ניתנות להפרכה בקלות, כן יגברו השפעותיהן.
 - **הקשר בין ההורה לילדו עלול להיפגע פגיעה קשה ובלתי הפיכה** – החל בניתוק פיזי בעקבות צווי הרחקה או הגבלות משפטיות, המשך בפגיעה באמון הבסיסי שבין ההורה לילדו בטווח הקרוב וכלה בשינויים בדפוסי ההתקשרות והאינטראקציה העשויים לפגוע ביכולת ליצור קשרי אמון בעתיד ולהשפיע על תפיסת העצמי של הילד בטווח הרחוק.
- השפעות של חשיפה לאליומות במשפחה והאשמות במסגרת סכסוכי גירושין על הילדים:
 - מחקרים העוסקים בהשפעות החשיפה של ילדים לאליומות בזוגיות הצביעו על שינויים במצב הרוח ועל מגוון רגשות שליליים כגון כח, כעס, האשמה עצמית והערכה עצמית נמוכה בעקבות חשיפה לאירועי אלימות בזוגיות לעומת ילדים שלא נחשפו לאליומות בזוגיות. נוסף על כך האשמות על פגיעה בילדים במסגרת סכסוכי גירושין עלולות לפגוע בהתפתחותם של ילדים ובבריאותם הנפשית ולגרום להיפוך תפקידים בינם ובין הוריהם.
- מדיניות הטיפול בהאשמות השווא:
 - **מדיניות שנועדה לסייע בצמצום תופעת האשמות השווא בכוונה תחילה** – בארצות הברית פותחה מסגרת חוקית להתמודדות עם האשמות שווא הן ברמת המדינה הן ברמה הפדרלית. ברמה הפדרלית כלל 11 קובע כי הגשת כל מסמך משפטי לבית משפט היא הצהרה של עורך הדין כי נערכה חקירה סבירה של העובדות; הטענות מבוססות על ראיות או צפויות להיות מבוססות לאחר חקירה נוספת; ההגשה אינה נעשית למטרה בלתי ראויה. אם הוכח כי הופרו תנאים אלו, ובכלל זה האשמות שווא מכוונות בסכסוכי גירושין כדי לפגוע בצד השני, רשאי בית המשפט להטיל סנקציות על עורכי הדין או על הצד המאשים. סנקציות אלו כוללות עונשים אזרחיים כגון סעד (פיצוי כספי) לצד המואשם, שינוי הסדרי המשמורת והאשמה בביזיון בית המשפט; והן כוללות עונשים פליליים על עדות שקר, כגון מאסר. האתגר ביישום מדיניות זו נובע מן הקושי להוכיח כוונת זדון בהגשת תלונות שווא וממגבלות האכיפה.
 - **חקיקת חוק קיידין בארצות הברית לצמצום התופעה של סיווג האשמות אמיתיות כהאשמות שווא.** על פי חוק קיידין (Kayden's law) כשיש טענות להתעללות בילדים או לאליומות במשפחה במסגרת הליכי משמורת בבתי משפט לענייני משפחה, המומחים הממונים מטעם בית המשפט צריכים להיות בעלי מומחיות מוכחת בתחום האלימות במשפחה וההתעללות בילדים וניסיון קליני (לא רק פורנזי) בעבודה עם ילדים שהם קורבנות התעללות או אלימות במשפחה. הדרישה הזאת באה למנוע מצב שמומחים מטעם בית המשפט יתעלמו מראיות להתעללות, ימזערו את משמעותן ויטעו לכרש התנהגויות של ילדים שנפגעו רק כי הם חסרי ידע והכשרה ספציפית בתחום. זאת ועוד, החוק מחייב הכשרה מיוחדת לשופטים ולאנשי משפט בנושאים של אלימות במשפחה והתעללות בילדים, והוא מאפשר להורים להציג ראיות ולבקש ביקורים בפיקוח מתוך הגנה על ההורים.

7.2. כיווני פעולה

- מומלץ לפעול לפיתוח מדיניות כוללנית לטיפול בתופעה של האשמות שווא בסכסוכי גירושין.
 - רצוי כי המדיניות תסייע לצמצם את התופעה של האשמות שווא בסכסוכי פרדה וגירושין, למשל באמצעות התמודדות עם הגמישות בהצגת הראיות בבתי המשפט לענייני משפחה, שכן הגמישות פותחת פתח לשימוש לרעה בהאשמות שווא כדי להשיג יתרון בהליך המשפטי בכלל ובסכסוכי משמורת בפרט, או באמצעות הטלת סנקציות על הגשת האשמות שווא למטרה בלתי ראויה.
 - רצוי כי המדיניות תסייע גם לצמצם את התופעה של סיווג האשמות אמיתיות כהאשמות שווא, למשל על ידי שינוי רף ההוכחה הנמוך שנדרש בבתי משפט לענייני משפחה ועלול להוביל לטעויות מסוג זה, ועל ידי העשרת מגוון הכלים המשפטיים והפסיכולוגיים להערכת האשמות השווא.
- **רצוי לפתח הכשרות לאנשי מקצוע במערכת הרווחה והמשפט בנושא האשמות שווא בסכסוכי גירושין:** מומלץ לפתח תוכניות הכשרה ייעודיות לעובדים סוציאליים, לפסיכולוגים, לשופטים ולעורכי דין על תופעת האשמות שווא בסכסוכי גירושין כדי להגביר את מודעותם לתופעה, לסייע בזיהוי המאפיינים והגורמים המקושרים עם תופעת האשמות שווא בסכסוכי גירושין שעשויים להעיד על סיכון גבוה להאשמות שווא מכוונות, לספק כלים לבחינתן ולביסוסן וללמד על השפעות התופעה על בני המשפחה.
- **מומלץ לתת תמיכה נפשית לנפגעי האשמות שווא:** מומלץ לספק תמיכה נפשית ייעודית לנפגעי האשמות השווא שנפגעו כדי לפעול לצמצום הנזק הנפשי שנגרם בגללה ולפעול לחיזוק מערכות היחסים במשפחה.
- **מומלץ לערוך מחקרים נוספים על תופעת האשמות שווא בישראל:** מחקרים אלו יסייעו בהבנת היקף התופעה והסוגיות הייחודיות המעסיקות אנשי מקצוע וקובעי מדיניות בהתמודדות איתה בישראל. המידע יסייע ליצור בסיס לפיתוח מדיניות, דרכי עבודה ושירותים להתמודדות עם תופעה זו.

עוד פרסומים של המכון בנושא

שורק, י., ניג'ם-אכטילאת, פ., קונסטנטינוב, ו. וגלעד, ע. (2024). יחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הדתיים: מחקר הערכה ארצי. דמ-24-993.

שורק, י., אור שרביט, ז. ולנטו, ט. (2024). תמיכה במשפחות בתהליך פרידה וגירושין: חקיקה, מדיניות ופרקטיקות מיטביות – סקירה בין-לאומית. דמ-24-982.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

מקורות

- וייל, ג. (2011). האשמות שווא על פגיעה מינית בילדים בסכסוכי גירושין. בתוך ד. יגיל ומ. זכי (עורכים). סוגיות יישומיות בפסיכולוגיה משפטית (עמ' 305-316). דיונון. <https://kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=100829934#1.5582.6.default>
- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (1962) תשכ"ב-1962. https://www.nevo.co.il/law_html/law00/70325.htm
- מוניקנדס-גבעון, י. (2023). נהלים לשמירת או הגבלת קשר בין הורים פוגעים לילדיהם בהליכי פרידה וגירושין. כנסת ישראל, מרכז המחקר והמידע. <https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM>
- מזא"ה, י. (2016). תלונות שווא בגין עברות מין ואלימות במשפחה (נייר מדיניות מס' 5). פורום קהלת. <https://ssrn.com/abstract=2756348>
- משרד הרווחה והביטחון החברתי, (2021). משמורת וחלוקת זמני שהות. <https://www.gov.il/he/pages/molasa-families-in-divorce-proceedings-sight-and-custody-arrangements>
- משרד הרווחה והביטחון החברתי, (2021). תפקידו של עובד סוציאלי לסדרי דין. אוחר ב-1 בדצמבר, 2024 מתוך <https://www.gov.il/he/pages/molasa-social-worker-for-legal-purposes>
- רבין, ק. (2010). הגירושין החדשים: שינוי חיובי במהלכם ולאחריהם (ל. ברקת, מתרגמת). אמציה.
- שורק, י., ניג'ם-אכטילאת, כ., קונסטנטינוב, ו. וגלעד, ע. (2024). יחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הדתיים: מחקר הערכה ארצי. דמ-993-24. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Avieli, H. (2022). False allegations of domestic violence: A qualitative analysis of ex-partners' narratives. *Journal of Family Violence*, 37(8), 1391-1403. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00342-w>
- Bachour-Choucair, C. (2023). *Burden and standards of proof in the Australian legal system*. Retrieved February 2, 2025, from <https://jamesonlaw.com.au/civil-law/burden-and-standards-of-proof-in-the-australian-legal-system/>
- Bala, N., Birnbaum, R., & Farshait, J. (2024). *Children resisting contact & parental alienation: Strategies for lawyers in high conflict parenting cases* (legal research paper no. 2024-004). Queen's University. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4839167>
- Brown, T., Frederico, M., Hewitt, L., & Sheehan, R. (2001). The child abuse and divorce myth. *Child Abuse Review*, 10(2), 113-124. <https://doi.org/10.1002/car.671>

- Burnett, R., Hoyle, C., & Speechley, N. E. (2017). The context and impact of being wrongly accused of abuse in occupations of trust. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 56(2), 176-197. <https://doi.org/10.1111/hojo.12199>
- Cabilar, B. Ö., & Yilmaz, A. E. (2022). Divorce and post-divorce adjustment: Definitions, models and assessment of adjustment. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 14(1), 1-11. <https://doi.org/10.18863/pgy.910766>
- Cafcass. (2024). *Domestic abuse practice policy - Professional Cafcass grouping: Social work practitioners and managers*. <https://www.cafcass.gov.uk/sites/default/files/2024-10/Domestic%20Abuse%20Practice%20Policy.pdf>
- Cafcass. (2025). *About us*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.cafcass.gov.uk/about-us>
- Clemente, M., Espinosa, P., & Padilla, D. (2019). Moral disengagement and willingness to behave unethically against ex-partner in a child custody dispute. *PloS One*, 14(3), e0213662. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213662>
- Deyssel, C. (2023). *Indicators of false sexual abuse allegations in the context of a divorce: A rapid review* [Doctoral dissertation, North-West University South-Africa]. <https://orcid.org/0000-0001-9342-095X>
- Family Law San Diego. (2019). *Understanding the standards of proof in family law cases*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.familylawsandiego.com/family-law-blog/2019/november/understanding-the-standards-of-proof-in-family-l/>
- Ferguson, C., Wright, S., Death, J., Burgess, K., & Malouff, J. (2018). Allegations of child sexual abuse in parenting disputes: An examination of judicial determinations in the Family Court of Australia. *Journal of Child Custody*, 15(2), 93-115. <https://doi.org/10.1080/15379418.2017.1415776>
- Fine & Associates. (2024). *Divorce tips: How to deal with your spouse's false allegations*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.torontodivorcelaw.com/false-allegations-in-divorce/>
- Government of Canada. (2022). *Allegations of child abuse in the context of parental separation* (Discussion paper). Retrieved February 2, 2025, from https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/fl-lf/divorce/2001_4/p5.html#a53
- Grattagliano, I., Corbi, G., Catanesi, R., Ferrara, N., Lisi, A., & Campobasso, C. P. (2014). False accusations of sexual abuse as a mean of revenge in couple disputes. *La Clinica Terapeutica*, 165(2), 119-124. <https://hdl.handle.net/11586/130487>
- Hardesty, J. L., Hans, J. D., Haselschwerdt, M. L., Khaw, L., & Crossman, K. A. (2015). The influence of divorcing mothers' demeanor on custody evaluators' assessment of their domestic violence allegations. *Journal of Child Custody*, 12(1), 47-70. <https://doi.org/10.1080/15379418.2014.943451>

- Harman, J., Giancarlo, C., Lorandos, D., & Ludmer, B. (2023). Gender and child custody outcomes across 16 years of judicial decisions regarding abuse and parental alienation. *Children and Youth Services Review*, 155, 107187. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107187>
- Harman, J. J., & Lorandos, D. (2021). Allegations of family violence in court: How parental alienation affects judicial outcomes. *Psychology, Public Policy, and Law*, 27(2), 184-208. <https://doi.org/10.1037/law0000301>
- Katz, C., & Glucklich, T. (2021). "Please, help me!": Children's perceptions of parental dispute as shared in forensic interviews following alleged maltreatment. *Family Process*, 60(2), 570-585. <https://doi.org/10.1111/famp.12557>
- Katz, C., Glucklich, T., Piller, S., & Matty, D. E. (2019). Between chaos and danger: Spotlighting social workers' views in cases of child maltreatment accusations in the context of high-intensity parental disputes. *Children and Youth Services Review*, 107, 104497. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104497>
- Ko, C. (2022). *Child abuse allegations in high conflict divorce* (Publication No. 29059712) [Doctoral dissertation, Nova Southeastern University]. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/child-abuse-allegations-high-conflict-divorce/docview/2718863262/se-2>
- Kosher, H., & Katz, C. (2022). Impairment in parent–child relations in the context of high-intensity parental dispute: Practitioners' perceptions and experiences. *Children and Youth Services Review*, 132, 106307. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106307>
- Kruk, E., & Harman, J. J. (2024). Countering arguments against parental alienation as a form of family violence and child abuse. *The American Journal of Family Therapy*, 53(2), 1-30. <https://doi.org/10.1080/01926187.2024.2396279>
- Lawson, M., Rodriguez Steen, L. A., London, K., & Coleman, E. (2024). The effect of parental bias on the reliability of children's event reports and children's memory for suggestive parental questioning. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 13(1), 91. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/mac0000108>
- Legal Aid Queensland. (2023). *Perjury*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.legalaid.qld.gov.au/Find-legal-information/Criminal-justice/Offences/Perjury>
- di Leo, J. (2024). *Domestic violence in criminal vs family court*. Retrieved February 2, 2025, from <https://shulman.ca/knowledge-base/domestic-violence-in-criminal-vs-family-court>
- Los Angeles Criminal Defenders. (n.d.). *Jail for perjury*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.la-criminaldefense.com/will-i-go-to-jail-if-charged-with-perjury>

- MacKay, T. (2014). False allegations of child abuse in contested family law cases: The implications for psychological practice. *Education & Child Psychology*, 31(3), 85-96. <https://files.santaclaracounty.gov/migrated/Family>
- Mares, A. C., & Turvey, B. E. (2018). False allegations in divorce and custody proceedings. In B. E. Turvey, J. O. Savino & A. C. Mares (Eds.), *False allegations* (chapter 7, pp. 135-163). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801250-5.00007-0>
- Meier, J. S. (2020). US child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations: What do the data show?. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 92-105. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701941>
- Milchman, M. S. (2024). Oversimplified beliefs about child abuse allegations in custody cases with alienation rebuttals – review of empirical data. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 21(2), 165-192. <https://doi.org/10.1080/26904586.2024.2307612>
- Ney, T. (2013). *True And False Allegations Of Child Sexual Abuse: Assessment & Case Management*. Routledge.
- O'Donohue, W., Cummings, C., & Willis, B. (2018). The frequency of false allegations of child sexual abuse: A critical review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(5), 459-475. <https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1477224>
- Peisch, V., Parent, J., Forehand, R., Golub, A., Reid, M., & Price, M. (2016). Intimate partner violence in cohabiting families: Reports by multiple informants and associations with adolescent outcomes. *Journal of Family Violence*, 31, 747-757. <https://doi.org/10.1007/s10896-016-9808-0>
- Principe, G. F., & London, K. (2022). How parents can shape what children remember: Implications for the testimony of young witnesses. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 11(3), 289. <https://doi.org/10.1037/mac0000059>
- Rowe, R. C., & Bala, N. (2024, June 7). *Lying and deception in family court assessments: Who knew?* [PowerPoint presentation]. AFCC Annual Conference, Boston, MA.
- Saini, M., Laajasalo, T., & Platt, S. (2020). Gatekeeping by allegations: An examination of verified, unfounded, and fabricated allegations of child maltreatment within the context of resist and refusal dynamics. *Family Court Review*, 58(2), 417-431. <https://doi.org/10.1111/fcre.12480>
- Sharples, A. E., Harman, J. J., & Lorandos, D. (2023). Findings of abuse in families affected by parental alienation. *Journal of Family Violence*, 40, 225-235. <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00575-x>

- Sheehan, E. (2019). Using rule 11 sanctions to punish accusers who make false allegations of child sexual abuse in custody and divorce cases. *Family Court Review*, 57(1), 121-135. <https://doi.org/10.1111/fcre.12400>
- Silberg, J., & Dallam, S. (2019). Abusers gaining custody in family courts: A case series of over turned decisions. *Journal of Child Custody*, 16(2), 140-169. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1613204>
- Smit, A. E., Antokolskaia, M. V., & Bijleveld, C. C. (2015). Between Scylla and Charybdis: A literature review of sexual abuse allegations in divorce proceedings. *Psychology*, 6, 1373-1384. <https://doi.org/10.4236/psych.2015.611134>
- Squires, S. (2024). *Can A parent lose custody for false accusations in the UK?* Get Court Ready. Retrieved February 2, 2025, from <https://getcourtreedy.co.uk/blog/can-a-parent-lose-custody-for-false-accusations-in-the-uk>
- Stowe. (2015). *The standard of proof in family law*. <https://www.stowefamilylaw.co.uk/blog/2015/05/23/the-standard-of-proof-in-family-law/>
- Sydney Criminal Lawyers. (2021). *Family court judges to be trained about the malicious use of false accusations*. LEXOLOGY. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx>
- Trocmé, N., & Bala, N. (2005). False allegations of abuse and neglect when parents separate. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1333-1345. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.06.016>
- Tsur, N., & Katz, C. (2022). "And Then Cinderella Was Lying in My Bed": Dissociation displays in forensic interviews with children following intrafamilial child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(17-18), NP15336-NP15358. <https://doi.org/10.1177/08862605211016347>
- Tucker, L. A. (2021). The [E] x factor: Addressing trauma from post-separation domestic violence as judicial terrorism. *Washington University Law Review*, 99, 339. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3799218>
- Webb, N., Moloney, L. J., Smyth, B. M., & Murphy, R. L. (2021). Allegations of child sexual abuse: An empirical analysis of published judgements from the Family Court of Australia 2012–2019. *Australian Journal of Social Issues*, 56(3), 322-343. <https://doi.org/10.1002/ajs4.173>
- Zande Law. (n.d.). *Character assassination in family law*. Retrieved February 2, 2025, from <https://www.zandelaw.com.au/uncategorised/false-allegations-in-family-law/>

נספח א: תיאור המרואיינים

שם המרואיין	תפקיד ומומחיות	מדינה
Madelyn Simring Milchman Ph.D	משמשת עדה מומחית ויועצת לעורכי דין בענייני משפחה, אזרחיים ופליליים הקשורים לטראומה, לפגיעה נפשית, לגירושין ולמשמורת ילדים, להתעללות מינית בילדים, לראיונות פורנזיים, לסוגיסיטיות, לאונס, לזיכרונות משוחזרים, לאלימות במשפחה ולמערכות יחסים מתעללות רגשית. פסיכולוגית קלינית, עובדת כבר 30 שנה בקליניקה פרטית במונטקלייר שבניו-ג'רזי, מרצה, חוקרת ומפרסמת בכתבי עת אקדמיים בנושאים אלו	ארצות הברית
Lisa Fontes Ph.D	עדה מומחית בתיקים משפטיים הקשורים להתעללות בין בני זוג, לטראומה ולהתעללות בילדים בייחוד בהיבטים תרבותיים במקרי משפחה ופלילים. תחומי מומחיותה כוללים: ניכור הורי, שליטה כפייתית בין בני זוג, ראיונות פורנזיים עם ילדים ואלימות במשפחה.	
Joan S. Meier Ph.D	בעלת תואר דוקטור בפסיכולוגיה ייעוצית ומרצה בכירה באוניברסיטת מסצ'וסטס אמהרסט. מחקריה ופרסומיה, ובהם שלושה ספרים שתורגמו לשפות רבות, מתמקדים בהיבטים תרבותיים של התעללות בילדים ואלימות במשפחה.	
Suzanne Chester Ph.D	מרצה בפני שופטים, עורכי דין ופסיכולוגים בנושא שיטות עבודה מומלצות בהקשר של שיפוט במקרים של אלימות במשפחה בבתי משפט לענייני משפחה.	
Patrick Parkinson Ph.D	דוקטור למשפטים, המרכז הלאומי משפטי לאלימות במשפחה בבית הספר למשפטים באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון. תחומי המחקר שלה מתמקדים באלימות במשפחה, במשמורת ובהליכים פליליים.	
Nico Trocm'e Ph.D	עורכת דין ומנהלת תוכנית המכוונת להעניק לכל ילד ייצוג משפטי בתיקי משמורת שנויים במחלוקת, בבית משפט לענייני משפחה בצפון קרוליינה שבארצות הברית (The Child's Advocate). התוכנית פעלה בשנים 2014-2023 כתוכנית ייחודית באזור גאוגרפי מצומצם, ובשנת 2023 נבחרה סוזן להוביל את הטמעת התוכנית בבתי משפט לענייני משפחה ברחבי ארצות הברית.	
Michael Saini Ph.D	כיהן כנשיא החברה הבין-לאומית לדיני משפחה ועמד בראש הגוף המייעץ לממשלה בנושא דיני משפחה. פרופ' בבית הספר למשפטים TC Beirne באוניברסיטת קווינסלנד. מומחה בעל שם עולמי בדיני משפחה עם 40 שנות ניסיון מחקרי. תחום התמחותו המרכזי הוא התעללות מינית בילדים הן בהקשר של דיני משפחה הן בהקשרים פליליים וטובת הילד. מומחיותו בתחום דיני המשפחה היא באוסטרליה ובין-לאומית.	אוסטרליה
Michael Saini Ph.D	פרופ' מן החוג לעבודה סוציאלית באוניברסיטת מקגיל. שימש בעבר עד מומחה בחקירות ובבתי דין, חוקר בעל 40 שנות ניסיון בתחום. הוא מוביל סדרת מחקרים מחזוריים ברמה הלאומית בקנדה הבוחנים חקירות פורנזיות של התעללות והזנחת ילדים. בעל ניסיון מעשי כעובד סוציאלי בתחום רווחת הילד ובריאות הנפש של ילדים, פרסם יותר מ-250 פרסומים מדעיים בתחום.	קנדה
Michael Saini Ph.D	פרופ' למשפט ועבודה סוציאלית. מנהל את התוכנית המשותפת ללימודי עבודה סוציאלית ומשפטים בפקולטה לעבודה סוציאלית שבאוניברסיטת טורנטו. מחקריו עוסקים בסוגיות מרכזיות בתחום המשפחה: שיתוף פעולה בין הורים גרושים, יחסים מורכבים בין הורים לילדים, השפעת סכסוכים בין הורים על ילדים, והקשר בין תיקי הגנת ילדים לסכסוכי משמורת. הוא פרסם יותר מ-200 מחקרים בתחום זה.	